

KUI
ANNA MÄLLED
TALLINNAS
KUNSTI

RAHVALOOMINGU KESKMAJA TOIMETIS

A-15671
894.545

KUI ANIJA MEHED TALLINNAS KÄISID

NÄIDEND KOLMES VAATUSES PROLOOGIGA

Eduard Vilde samanimelise
romaani järgi

ENN TOONA

RK

„ILUKIRJANDUS JA KUNST“

TALLINN 1946

TEGELASED

MATIIAS LUTZ (Mait Luts)

JAAK LUTS, tema isa (hüüdnimega Konna Jaak)

GEORG WITTELBACH, tislernermeister

EMAND WITTELBACH, tema naine

BERTA, nende tütar

TIINA, Wittelbachi teenija

LEENA, tema vennatütar

KONRAD HUBER }
OSKAR BRANDT } Wittelbachi sellid

OBERST GRESSER

PARUN ADALBERT v. RIESENTHAL, Riisipere mõisnik

„ GOTTHARD v. RIESENTHAL, tema poeg

„ UNGERN-STERNBERG, Anija mõisnik

„ von der SALZA, Tallinna komandant

KAUPMEES ROTERMANN

ÄMMAEMAND BRINK

ALLIKA MIKK }
VIKIPALU JAAN } Anija talupoegi
MÄE JÜRI }

EMAND SPORLEDER

ÖNNELIK NOORMEES

ÖNNELIK NEIU

Tallinna kodanikke ja sandarmeid

Näidendi tegevus Tallinnas 1858—1859. a.

Proloog Anija mõisas 1849. a.

PROLOOG

Anija mõisa kirjutustuba. Kõrge lihtne ruum vana härrastemaja kõrvaltiivas. Paremal välisuks, vasakul üks mõisaomaniku eluruumidesse. Tagaseinas kõrge aken, vaatega sügisvärvides kirendavasse parki. Akna lähedal massiivne rohkete nikerdustega kirjutuslaud samalaadse tugitooliga. Muu sisustus napp ja kaine. Päikeseküllaseid septembripäevi, nagu neid juhtub ilusal sügisel.

Kalendrisse kirjutatakse aasta 1849.

KONNA JAAK (keskealine talupoeg, seisab alandlikult, müts peos).

MAIT (jässakas teraste silmadega poisikene, tema kõrval).

PARUN UNGERN-STERNBERG (kõrgekasvuline valjude näojoontega mõisnik, istub tugitoolis nende vastas): Jaa, jaa, ja-jaa! See kõik võtab ainult sellest tulla, kulla Jaak, et mina olen liiga hea olnud oma talupoegade vastu. Ja-jaa. Naabermõisnikud juba ütlevad minu kohta, et see parun Ungern-Sternberg seal Anija mõisas, tema võtab ära rikkuda ka meie talupojad oma liigse hellitamisega.

KONNA JAAK: Ei sellest põle küll aru soand, et meie härra oleks kedagi ää hellitand.

UNGERN-STERNBERG: Teie, Anija talupojad, olete ühed tänamatud ja vastalised koerad. Ja sinu poeg siin, see on üks päris krants. Mis tema veel siis võtab ära teha, kui tema meheks kasvab! Sina, Konna Jaak, oled ise üks vagune ja mõistlik mees, aga oma poega kasvatad sina vastuhakkajaks.

KONNA JAAK: Ei mina põle teda kasvatand kedagi, aulikud paruni-härrad. Mul põle selleks aegagi old.

UNGERN-STERNBERG (tõuseb): Olgu see nüüd viimane kord, kus ma teid kahekesi siia kunturisse kutsun ja teiega ilusasti kõnelda võtan. Kui sinu poiss peaks veel kord mõisa sundijatele vastu hakkama, siis lasen mina teid mõlemaid otsekohe talli juurde viia. Ja-jaa, ka sinu, Jaak, et sina oma poega õiges vaimus mõisale alandlikuks ei oska kasvatada. Nüüd minge!

JAAK ja MAIT (väljuvad sügavate kummardustega).

UNGERN-STERNBERG (tundes ruumis talupoja „lehka“, avab akna ja väljub tagaruumi).

JAAK (möödub aknast).

GOTTHARD v. RIESENTHAL (umbes Maidu-vanune härrasjõmpikas, dekoreeritud mängu-, kindralina“, mängumõõga, ratsapiitsa ja muu juurdekuuluvaga, marsib tagaruumist, järel kaks vähemat härrasjõnglast suure jahikoeraga. Nende preisisammuline rivi teeb militaristliku marsilaulu saatel ringi üle toa. Samal ajal avaneb aeglaselt välisuks).

MAIT (*pistab ukse vahelt sisse oma karvase pea*).

GOTTHARD: Poiss, mis sina siin piilud?

MAIT: Tere. Tahtsin vaadata, kas parunihärra Riisendal on koa siin.

GOTTHARD: Mis sinul parun Riesenthaliga oli?

MAIT: Natuke asja. (*Nihkub sisse. Tal on nüüd kaenlas kirjusse rätikusse mähitud komps.*)

GOTTHARD: Räägi ära!

MAIT: Seda ei soa teistele reakida.

GOTTHARD: Minule võid rääkida. Mina olen parun Riesenthali poeg.

MAIT (*uudistab enda ees seisjat erilise innuga*): Ei või.

GOTTHARD: Aga mina käsin sind!

MAIT: Ei soa.

GOTTHARD: Mis sul seal kaenlas on?

MAIT: See on parunihärrale.

GOTTHARD: Näita siia! (*Tahab võtta.*)

MAIT: Ei soa.

GOTTHARD: Sa ei näita?

MAIT: Ei.

GOTTHARD: Kui sa ei näita, ma hassetan sulle oma koera kallale.

MAIT: Kui te seda teete... ma löön teie koera maha.

GOTTHARD: Sina mats! (*Laksatab Maidule ratsapiitsaga näkku.*) Kas nüüd näitad, mis sul seal kaenlas on?

MAIT: Ei.

GOTTHARD (*tormab Maidu kallale, tahtes kompsu jõuga ära kiskuda*): Anna siia.

VÄIKSEMAD HÄRRASJÕNGLASED (*koeraga taga-ruumi*).

MAIT (*rabeldes Gotthardiga*): Noorhärra, laske lahti! Muidu teen teile haiget.

GOTTHARD (*kordab katset kompsu kätte saada*): Anna siia, kas kuuled!

MAIT: Ei. (*Tõukab Gotthardi jõuliselt eemale.*)

GOTTHARD (*langeb põrandale. Ajab enda üles.*)
(*Hetke seisavad vastased tummalt, vihast lõkendades, teineteise ees.*)

ADALBERT VON RIESENTHAL (*jahiülkonnas, püssi ja*

koeraga, välisuksest): Mis siin sünnib? (*Vaikus.*) Gotthard, ma küsin: mis siin sünnib?

GOTTHARD: See poiss siin — ta ähvardas minu koera maha lüüa.

ADALBERT: Või nõnda? (*Ulatab koera kaelarihma Gotthardile.*) Mine! (*Maidule.*) Miks sina tahtsid noorhärra koera lüüa?

MAIT: Noorhärra lubas koera mulle kallale a'ada.

ADALBERT: Noorhärra võib seda. Aga sina ei tohi mitte saksa koera lüüa. Ja mida sa üldse teed siin mõisa kurturis?

MAIT: Tahtsin teiega kokku soada, aulik parunihärra Riisendal.

ADALBERT: Ja kust sina mind tunnend ja teadsid, et mina siin Anija sakstel jahivõõraks olen?

MAIT: Eks isa reakind.

ADALBERT: So-soo. Mis asja sinul siis oli?

MAIT (*tõsisel, vanainimese-toonil*): Tulin suure palvega parunihärra jutule... Ma oskan puust kõiksugu asju leigata. Teen seda juba-jo lapsest soadik... Mul oleks nüüd himu linna, meistri juure õppima minna.

ADALBERT: Aga mina ei saa ju sind aidata, sõbrakene. Mina pole sinu härra. Olen sinule täiesti võõras.

MAIT: Ega parunihärra mulle nii võõras olegi...

ADALBERT: Kuidas nii?

MAIT: Seda reagin parunihärrale koa. Enne näitan oma proovitööd. (*Avab kompsu, asetab lauale väikese hollandi tuuliku mudeli.*) Parunihärrad võivad nüüd näha, kas oskan koa kedagi ja kõlban meistrile poisiks.

ADALBERT (*silmitseb veskit algul muigavalt, siis asjalikumalt, lõppeks päris tõsise huviga*): So-soo! Ja-jaa! Siin sees on ju terve veski sisemus, nagu päris veskil!

MAIT: Eks ma teind kõik täpselt järele — viimase kui pulgani.

ADALBERT: Oled osav poiss. Väga osav poiss.

MAIT (*tiivustatud kiitusest*): Kas parunihärrad kirjutavad mu nüüd mõisa alt priiks?

ADALBERT: Priiks? Seda ma küll ei saa. Sina pole minu talupoeg.

MAIT: Kui te siis omakorda paluks meie härrat — reagiaks temale, et —

ADALBERT: Seda ma ei tee. (*Tõuseb.*) Ja üldse — aitab! Nüüd võta oma veski ja mine!

MAIT: Parunihärra ei taha mind siis aidata?

ADALBERT: Ei. (*Pöördub, et väljuda.*)

MAIT (*peaaegu käskivalt*): Parunihärra!

ADALBERT (*peatub tahtmatult*): Mis veel?

MAIT: Ma olen — (*neelatab*) olen parunihärra poeg...

ADALBERT: Mis? Kuidas? Mis sa ütlesid?

MAIT: Olen teie poeg, parunihärra.

ADALBERT (*sõnatu*).

MAIT: Minu nimi on Mait Luts. Minu ema nimi on Liisu. Ta oli enne minu sündimist teie mõisas toatüdrukuks. Isa nimi on Joak. Ta oli teomeheks seal. Nüüd oleme siin, Anija vallas, Konna talus.

ADALBERT: Ma ei tunne neid inimesi.

MAIT: Parunihärra ehk tuletavad meelde. Härra ise olevat neid käskinud paari minna ja soat siis siia. Kas härra ei mäleta änam?

ADALBERT (*maigutab endiselt oma sõnatut suud. Suleb tagaukse, siis akna*): Kes sinule siis ütles, et sina... noh, saad aru, et sina...

MAIT: Ema ise ütles mulle, et ma põle Joagu laps, vaid Riisipere parunihärra on minu isa.

ADALBERT (*tahab poisile näkku müristada midagi õige ränka, kuid piidleb tagaukse suunas, sunnib enese rahuli-*

kuks): Sinu ema valetab, kui ta seda on ütelnud. Ja kui ta seda pole ütelnud, siis valetad sina ise.

MAIT: Mina ei valeta. Ja ma tean koa, et mu ema ei valeta.

ADALBERT: Kust sina seda tead?

MAIT: Isa käest. Isa ütleb koa, et ta on mulle ainult kasuisa. Seda teavad siin Anijas kõik.

ADALBERT: Kõik?

MAIT: Mind sõimatakse juba lapsest soadik „paruniks“. See on mulle väga paha kuulda.

ADALBERT: Kuule, poiss, ma annan sulle nüüd üks hea nõu: kui sa mitte ei taha, et ma su naha lasen talli juures maha võtta, siis kao siit kohe oma rumala loriga!

MAIT: Lähen kohe, kui parunihärra teeb, mida ma parunihärralt palusin.

ADALBERT: Seda ma ei või. Sa oled siit härra vallast.

MAIT: Parunihärra võib kõik, kui parunihärra tahab.

ADALBERT (*teeb toas närvliku ringi*): Kas sinu isa teab, et sa tahad linna minna?

MAIT: Ei. Ega isa ei lubaks. Kes siis mõisas käib! Aga mina arvasin, et ega parunihärra oma lihast poega...

ADALBERT (*möirgab*): Vait! See pole tõsi! (*Kõnnib, pea-*

aegu jookseb ringi üle toa. Peatub siis Maidu ees.) Sinu veski ostan ma ära. Palju sa selle eest tahad?

MAIT (*kindlalt*): Veskit ma ei müü, kui parunihärra minu palvet ei täida.

ADALBERT: Sina, vördjas! Silmapilk talli! Ma lasen su käed-jalad kinni siduda ja sulle...

MAIT: Parunihärra! Teie võite lasta oma poja käed-jalad siduda, aga poja suu jääb lahti.

ADALBERT (*pausi järel, alistunult ja vagusalt*): Vaata, poiss! Sinu rumalat juttu ei usuks keegi ja mina ei kardaks seda ammu mitte. Seda pea meeles! Aga minul on sinust hale meel. Ma näen, sinul on näppude osavust ja terane mõistus peas. Ma otsustasin sind aidata ja sinu palve täita.

MAIT (*ei suuda oma kõrvu uskuda*): Et soaksin...

ADALBERT: Jah. Et saaksid siit minema — linna. Ma kõnelen sinu härraga. Ka sinu veski ostan ma ära. Aga selle eest pead sa mulle midagi töötama.

MAIT: Töötan kõike, mida parunihärra soovib. Oma hinge õnnistuse... poole oma elu...

ADALBERT: Sina ei tohi iialgi ega kuski, ükskõik, kus sa ka oleksid, mitte pooltki sõna kõnelda oma rumalast lorigest. Lubad mulle seda?

MAIT (*ainsa hüppega paruni juurde*): Minu suu on kinni!

Ennem võib see sein seal reakida, kui mina. (*Suudleb paruni kätt.*)

ADALBERT (*suudeldud kätt tagasi tõmmates*): Hea küll, hea küll. Ma usun sind. Siin on sulle kolmkümmend viis rubla. Selle rahaga võid ennast linnas esialgu aidata. Ja nüüd mine!

MAIT (*järjekindlusega*): Aga vabaksandmise kiri, parunihärrad?

ADALBERT (*tahtmatult naeratades*): Oh, sind! Oota. Või — parem, mine juba sinna välja. Ma lasen selle kirja sulle sinna saata. Aga pea meeles: mind tülitama ei tohi sa enam kunagi tulla. Mitte kunagi elus! Mõistad?

MAIT: Ei parunihärra silm pea mind enam elades näha soama! (*Kummardab sügavalt, seab end minekule, siis pöördub taas, nagu tahaks igaveseks võtta mälestusena kaasa pildi tema ees seisvast mehest, kes on tema isa ega ole seda mitte.*)

ADALBERT (*tunneb ebamugavust pisut nüiskest lapsepilgust; viipab kärsitult minekuks, pöördub ära*).

MAIT (*väljub aeglaselt*).

ADALBERT (*pöördub ukse suunas, kui see on juba ammu sulgunud. Vaatab hetke aknast möödujale järele, siis suleb akna*): Nõnda... Loodetavasti on nüüd kõik korras... (*Pöördub tagaruumi.*)

Eesriie.

ESIMENE VAATUS

Harjuvärava mägi Tallinnas. Rohelust, põliste puude viluvarju. Vasakul Kiek in de Kök. Taamal Niguliste, raekoda, Oleviste jne. Vana Tallinna maaliline siluett. Kõige selle fooniks päikesest ja palavusest pleekinud taevasina ja vaikselt ning väsinult sillerdav meri.

Lõõskavalt palav pühapäev juulis 1858.

Eesriide avanedes tants. Lõbus viini valss, hea tuju. Valss lõpeb. Pühitakse higi, naerdakse. Siin, „grünes“, viidavad Tallinna kodanikud pühapäeva.

HÄÄLI (läbisegi): Milline kuumus! Lämmatav! Lähme nüüd mõdu jooma! Mis mõdu, õlut! Õlut jooma! Õlut jooma! (Seltskond lahkub lõbusalt käratsedes. Hetkeks jääb lava tühjaks.)

MATIIS LUTZ (Mait Luts — nüüd seisuse kohaselt härrasmehelik tiserisell. Temaga ühes)

KONRAD HUBER (temast vanem sell. Arukas, sümpaatne, alati optimistlik. Tulevad jalutades. Pausi järel): Sul võib õigus olla, Mati. Nõnda palju ei tunne ma Tallinna olusid veel mitte

MATIIS: See on nõnda, kallis Huber. Mina tean seda. Ja seepärast tahangi ma eeskätt jõuda just haljale oksale ja alles siis hakata teostama oma paleusi. Mulle ei lähe korda maailma häda. See häda on nõnda kisendavalt suur, et seda ei aita enam ükski võim ega vägi. Ja seepärast on ainus — päästku ennast, kes päästa saab!

HUBER: Arvad? Mina elan siin juba mitu kuud, aga siiani pole ma suutnud aru saada, mis pagana olud teil siin Baltimail valitsevad. Näib, et teil on siin ikka veel pime keskaeg, piinakambrite, orjuse ja rusikaõigusega.

MATIIS: Siin maal sünnib kõik „seaduslikult“ — ka ihunuhtlus.

HUBER: Tohoo, kurat! Praegu kirjutatakse juba aastanumbrit 1858. Ega see ole enam vana aeg! Ma olen sulle kõnelnud, Mati, kuidas mujal maailmas juba elatakse ja mida tahetakse.

MATIIS: Oled kõnelnud, Konrad. Ja sinu raamatutest olen lugenud ka mõndagi. Ilusad mõtted inimsoo päikesepaistelise tulevikust — mulle nad meeldivad... Muidugi! Kõigest sellest võime ju lugeda ja lobiseda, kui on aega. Aga see kõik on nõnda kauge, et minul ja sinul — meie põlvkonnal — ei maksa sellest unistadagi.

HUBER: Just unistada sellest, seda me peamegi — meie põlvkond, mina ja sina. Meile pole rohkemat antud. Peame nõnda aktiivselt unistama, et meie unistused muutuksid kord tegudeks. Sest vaata, kallis Mati. Selle lühikese aja jooksul, kus me sellidena töötame koos

Rataskaevu tänavas tisermeister Wittelbachi juures, olen ma teraselt jälginud sinu elu ja kõiki sinu unistusi. Kas pole sa näiteks palju unistanud uuest, nägusamast ja otstarbekamast mööblist? Kas pole paljud sinu poolt leiutatud uuendused juba teostatud? Ja kui veel mõelda sellele, et see tubli ja väljaõppinud tiser siin olles mõnede aastate eest tuli maalt, oli täiesti harimata talupoeg, kes ainult unistas kord saada tiseriks, — kas pole see kõik üksainus suur tung edasi, üldise paremuse poole!

MATIIAS: Sul on õigus.

HUBER: No vaata. Ja seesama ongi see progress, Mati. Ja progress on juba looduse seadus. Ilma selleta jääks maailm seisma, vananeks ja hukkuks. Seda ta aga ei tee. Oled sa muide jälginud, mis sünnib praegu maal, mõisades? Mina olen. (*Istuvad pingile.*) Seal käärib juba. (*Lava taga algab vaikne tantsumuusika.*) Kaua oodatud Eestimaa talurahva seadus on pannud liikuma sinse talupoja. Samuti pole sa loodetavasti veel unustanud, mis juhtus alles kolm nädalat tagasi Mahtra mõisas? See oli juba mäss mõisnike vastu, „Mahtra sõda“, nagu talupojad seda ise nimetasid.

MATIIAS: Ja mida see tõi? Ainult vangiraudu. Eestvõtjad istuvad praegu näe seal — Toompeal — ja kuuldavasti kõik nad saadetakse ära külmale maale, Sibirisse, ja — lõpp.

HUBER: Jah. Kahjuks. Kuid tulevad ja tõusevad teised, kolmandad —

MATIIAS: Neljandad ja nõnda edasi. Ja kõik nad lähivad Mahtra meeste teed.

HUBER: Aga miks?

MATIIAS: Sellepärast, et see võitlus on lootusetu.

HUBER: Ei. Sellepärast, et nad praegu võitlevad veel üksikult. Aga juba põgenevad mõisnikud maalt oma mõisadest. Kardavad talupoegi. Need linnud aistivad tormi.

GEORG ja BERTA WITTELBACH (*vasakult*).

GEORG WITTELBACH (*iimar ja aurav tislmeister*): Kas sa näed, Berta, siin on ju meie omi. Puh! (*Pühib higi.*) On aga kõrvetav.

MATIIAS ja HUBER (*tõusevad*).

MATIIAS: Siin puude all on pisut viluvarju ja isegi tuuleõhku.

HUBER: Palun, istuge, meister Wittelbach! Palun, mamsel Berta!

WITTELBACH: Tuuleõhku? (*Naerab.*) Kann õlut, see jahutab.

BERTA: Miks teie täna ei tantsi, isand Lutz?

MATIIAS: Pole veel aega saanud. Aga nüüd, kui teie härra isal midagi selle vastu pole?

WITTELBACH: Minul pole millegi vastu midagi. Laske aga käia!

MATIIS (kummardab Bertale): Niisiis — tohin paluda, mamsel Wittelbach?

BERTA (haagib end Matiiase käevangu, Lahkuvad).

WITTELBACH: Kann õlut, soliidne elu ja näete... (Tõmbab käega üle ümara kõhu.) Alati parem kui naised ja tants. Niisiis üks kann? Tohin paluda, isand Huber?

HUBER: Tänan, meister! (Lahkuvad.)

SALK NOORI (käratsedes üle lava).

EMAND WITTELBACH ja EMAND SPORLEDER (põrkavad tülles nendega peaaegu rinnutsi).

EMAND WITTELBACH: Aih! Milline kasvatamatus, fui!

EMAND SPORLEDER: Noorus, emand Wittelbach. Eks ole meie isegi kord noored olnud.

EMAND WITTELBACH: Oo-jaa, emand Sporleder. Aga need olid teised ajad. Kombelised. Need olid tõeliselt ilusad ajad. Puh, see päike rikub ju kogu jume. (Avab päevavarju.)

EMAND SPORLEDER: Lihtsalt kole! Ma kardan, et olen varsti näost pruun ja punane nagu talupoeg.

EMAND WITTELBACH: Teate, minule suvi ei meeldi üldse. Vastik aastaaeg. Minule meeldib talv.

EMAND SPORLEDER: Vabandage, kas see pole mitte see kuulus Matias Lutz, kellesse meie kodanikupreilid kõik nii — ah sa jumal, kuidas! — ülepeakaela armunud on?

EMAND WITTELBACH: Kus?

EMAND SPORLEDER: See, kelle rüütellikule käevangule seal praegu teie auväärt Bertast-tütar nii andunud on toetub.

EMAND WITTELBACH: Lutz? (*Vaatab.*) Lutz jah.

EMAND SPORLEDER: Siis on tõsi, millest kogu Tallinn räägib?

EMAND WITTELBACH (*aimab halba*): Millest jälle?

EMAND SPORLEDER: Ah, ärge nüüd! Neist saab kindlasti õnnelik paar. Isand Lutz on ju, sa taevas, kui šarmantne mees! Ja peaasi — noor. Ta on täiesti noor! (*Naerab kõditsevalt.*)

EMAND WITTELBACH: Issand! (*Tõmbab emand Sporlederi endaga kaasa.*) Teie sõnad löid nagu lendva minu õrnast emasüdamest läbi. Ma ei tea küll, milles asi seisab, aga ütlen juba ette: see on klatš.

EMAND SPORLEDER: Klatš? Sellest oleks kahju. See

abielu kujuneks, uskuge mind, väga harmooniliseks. Nagu ütleb üks suur poeet — nime olen ma kahjuks unustanud — ta ütleb niisuguse abielu kohta väga ilusasti. Ta ütleb, et...

SALK NOORI (*jookseb neile taas vastu, läbides lava*).

EMAND SPORLEDER (*ühe neist endale sülle saades*): Noormees, vaadake ette! Kus on teie silmad, et teie ei näe, kuhu tormate? (*Lahkuvad pahaselt*.)

BERTA ja MATIIAS (*sisse*).

BERTA: Oleksite meelsamini ehk siiski tantsinud? Mina eelistan igatahes vestelda ja — olla kahekesi.

EMAND BRINK (*on puude vahelt lähedale hüülinud. Kui teda märgatakse*): Tervist, Wittelbachide omad!

BERTA: Tervist, emand Brink!

EMAND BRINK: Kas meie omi oli ka näha?

BERTA: Vist nagu vilksatas seal puude vahel.

EMAND BRINK: Täna juhatamast. Nägemiseni! (*Kaob üle õla tagasi piiludes puude vahele*.)

BERTA: Uudishimulik. Ah, näete, kui ilus vaade on siit.

MATIIAS: Väga ilus. Kiek in de Kök, Niguliste, rae-koda, Oleviste... ja nende taga meri. Ilus on meie vana Tallinn südasuvises kuumuses.

BERTA (*väga lähedale nihkudes*): Tallinn on alati ilus.

MATHIAS: Kahju, et meil nii vähe võimalusi on olnud selle ilu imetlemiseks.

BERTA (*ohkab*): Oo-jaa... (*Paus. Liiguvad ette.*)

BERTA: Istugem siia! Ei, siia! (*Istuvad murule, Berta on kitkunud mingi kasvu.*) Mis lill see on?

MATHIAS: Ei tea. Arvan, see polegi lill. Niisama — rohi.

BERTA (*näpib kõrsi. Paus. Kaugelt kostab õrn valss*).

MATHIAS (*ohkab*).

BERTA: Teil on mure, isand Lutz?

MATHIAS: Vaese selli mured ei huvita meistritütart.

BERTA: Eksite. Väga huvitavad.

MATHIAS: Siis on teil kuldne süda.

BERTA: Teie peaksite seda juba teadma, Mathias. Elame nii kaua ühise katuse all.

MATHIAS: Üheksa aastat.

BERTA: Kas nii palju? Tõepoolest. Juba üheksa aastat! Mäletan nii selgesti, kui tuljite meile. Vihmane sügis-

päev oli. Seisite köögiukse kõrval ja tilkusite... kints-
pükstes ning pasteldes ja anusite papalt õpipoisi kohta.
(*Naerab.*) Ega te haavunud? Olete ju nüüd meie kõige
parem sell.

MATIIAS: Mis kasu sellest, kui ometi pean lahkuma.

BERTA: Lahkuma? Tule taevas appi — miks?

MATIIAS: Siin Tallinnas ei saa ma kunagi meistriks.

BERTA: Miks mitte?

MATIIAS: Ma olen — talupoeg.

BERTA: Kõnelete rumalusi, isand Lutz. Teie võiksite
ka siin Tallinnas meistriks saada, kui... kui ainult
oskaksite leida õige tee.

MATIIAS: Õige tee?

BERTA (*näpib rohukõrsi kahekordse innuga*).

MATIIAS: Ma teaksin küll ühe tee, aga...

BERTA: Nimetage...

MATIIAS: Kui teie, meister Wittelbachi tütar, oleksite
minu naine...

BERTA: Matiias! Ega te... ega te ometi?...

MATIIAS: Näete, teie naerate minu üle...

BERTA: Ei. Ma ei naera.

MATIIAS: Berta?

BERTA: Matias, ma usun, et armastan teid... Oh, jumal, mida ma küll praegu kõnelen... Ma olen täna ju tõesti aru kaotanud. Andke mulle andeks... (*Naerab.*)

MATIIAS: Te naljatasite siiski.

BERTA: Ei. See on tõsi. Teadke seda ja tehke sellest oma järeldus, kui soovite. Muidugi, see oli rumal minust, aga... teie liigne tagasihoidlikkus sundis mind seda teile esimesena avaldama... Matias, mu kallis... (*Suudlus. Tõusevad.*)

MATIIAS: Aga sinu vanemad, Berta? Kardan, nad on meie vastu.

BERTA: On. Ma tean seda. Aga see jäta minu mureks. Olen harjunud saama kõik, mida tahan. Ja oma õnne eest olen ma valmis võitlema kõigi abinõudega! Ja kui ma muidu ei peaks saavutama nende nõusolekut, siis murendan ma nende vastupanu aja jooksul. Ja kas või viguritega.

MATIIAS: Viguritega?

BERTA: Kas või! Mul on muide oma plaan juba valmis. Ja sina pead minuga kaasa vigurdama.

MATIIAS: Mina? Vigurdama? Ma pole näiteosadega harjunud.

BERTA: See olgu muidugi ainult viimaseks abinõuks. Aga seda pea meeles, Matias: otstarve pühendab abinõu.

MATIAS: Olete . . . sa oled vahva tüdruk, Berta.

BERTA: Oo, sa ei tunne mind veel, kallis. Mamma tuleb. Ei tahaks temaga praegu kohtuda. Meie kõneleme veel nendest abinõudest. (*Lahkuvad.*)

OSKAR BRANDT (*vanapoolne, targeldatud ja viril, järgneb neile aeglaselt ja luurates*).

EMAND WITTELBACH ja EMAND SPORLEDER (*sisse*).

EMAND SPORLEDER: Oh kallis naabritar, ei maksa ärritada. See on enesestki mõista, et niisugune asi ei saa tulla kõne allagi. Meister Wittelbachi tütar, ja niisugune maalt tulnud „terre-terre“. Sa ristivägi! Aga nemad häbematud ütlevad veel, et Wittelbachide mamslil oleks juba ammu aeg mehele minna.

EMAND WITTELBACH: Mina tean ise, kellele ja kunas mina oma tütre mehele panen. Seal ei ole teistel asja oma suud pruukida.

EMAND SPORLEDER: Ei ole. Seal ei ole teistel asja oma suud pruukida. Aga kuhu siis jäävad meie abikaasad?

EMAND WITTELBACH (*ringi vaadates*): Berta! Siia tule, ja otsekohe!

EMAND SPORLEDER: Noh, ma siis lähen nüüd. (*Ula-*

tab käe.) Ärge ainult liialt kuri olge oma vaesele lapsele!

EMAND WITTELBACH: Nägemiseni! Ja tänan teid sõbraliku hoiatuse eest. Niisuguseid inimesi nagu teie, emand Sporleder, leidub vähe siin maailmas.

EMAND SPORLEDER: Seal on teil õigus. Tõelist sõprust leidub väga harva. Ehk, nagu ütleb luuletaja: „Vähe tähti näha udurikkal ööl, vähe õigeid sõpru leida eluteel“.

EMAND WITTELBACH: Teie olete ju päris literaat!

BERTA (*tuleb*): Sa kutsusid, mamma? Tervist, emand Sporleder!

EMAND SPORLEDER: Tervist! Meie siin kõnelesime poeesiast. Ah, mamsel Wittelbach, ikka veel nii nooruslik ja värske.

EMAND WITTELBACH: See tähendab, kuhu siis jääb meie Tiina võileibadega? See on juba häbematus!

EMAND SPORLEDER: Ah, isand Wittelbach!

GEORG WITTELBACH (*sisse, ühes Oskar Brandtiga*): Puh! Neid mägesid ei või ma sallida.

EMAND WITTELBACH: Seal sa mul oledki.

OSKAR BRANDT (*kummardab Bertale sügavalt ja kangelt*): Kas ma tohin üks minut, mamsel?

EMAND SPORLEDER (*pilk eemalduval Bertal ja Brandtil*): Üks väga anständig noormees, see isand Brandt. (*Valjult.*) Jah, kallid maadam, küll oleks maailmas hea elada, kui neid hirmsaid klatšinaisi ei oleks. Nägemiseni! (*Lahkub, päevavarju hoogsalt lahti lükates.*)

EMAND WITTELBACH: Ah, mida kõike ma täna sellelt klatšimoorilt kuulma pidin, Georg! On sul veel mõdu, papikene? Ma olen nii ärritatud.

WITTELBACH: Õlut ja mõdu, mõlemaid. Tule sinna alla! (*Väljuvad.*)

BERTA: Meie kõneleme sellest siiski mõni teine kord, isand Brandt. (*Ruttab välja.*)

BRANDT (*temale järele vaadates*): Lenda, lenda, linnukene! Brandtil on aega oodata. (*Longib välja.*)

MATIIAS (*on tulnud lavale*).

BERTA (*tagasi tulles*): Ma ei või kannatada seda Brandti. Käib mul järel ja muudkui kipub armastust avaldama. Ma ei salli teda!

MATIIAS: Kuulsin praegu, et all, Vene turul, olevat midagi lahti. Mõisnikud peksvat talupoegi. Mis te arvate, kui läheksime sinna alla ja vaataksime, milles asi seisab?

BERTA: Ka mina kuulsin mingisugusest talupoegade peksmisest. Aga lähemalt see mind ei huvita.

MATIIS: Mina igatahes küll lähen. Keegi, kes just ise oli praegu seal tulnud, kõneles hirmsaid asju.

TIINA ja LEENA (*sisse vasakult*).

HUBER (*samal ajal paremalt*): Seal ongi meie Tiina oma kauaoodatud küllusesarvega.

BERTA: Viige nüüd korv kähku kohale! Proua on juba pahane.

TIINA: Juba ma... Ega te, Lutzi noorhärna, veel ära lähe? Ma oleksin palunud teiega vähe kõnelda.

MATIIS: Ei lähe.

HUBER (*võtab korvi Tiinalt*): Lubage! Ma tean, kus proua on. Tulge kaasa, mamsel Wittelbach!

BERTA (*lahkub ühes Huberiga*).

MATIIS: Noh, Tiinakene, mis teil siis südamel oli?

TIINA (*käsi kokku liües*): Oh, kallis isand Lutz! Kallis isand Lutz!

MATIIS: Kas panite kodus köögi põlema või?

TIINA: Hoopis hirmsam asi. Aga küll ta teile ise räägib.

MATIIS: Kes ta?

TIINA: Eks ikka Leena. Seesama vaene lapsukene siin.

Minu kadunud venna tütrekene. Mõelge ometi, jah! Ta, vaene laps, on joosnud jala üle kuuekümne versta. Joosnud linna, oma tädi juurde redusse.

MATIIS: Redusse?

TIINA: Kui alatu mõisahärra temale kallale kippus.

MATIIS? Kallale kippus?

TIINA: Nagu mõrtsukas.

MATIIS (*Leenale*): Missugune mõisahärra see oli?

LEENA (*noor heledapatsiline tütarlaps, rietatud pool maa-, pool linnamoodi*): Parun Riesenthal.

MATIIS: Parun Riesenthal?

TIINA: Riisipere oma.

MATIIS: See vana inimene?

LEENA: Ei. Noor. Mõis on nüüd noore käes.

MATIIS: Gotthard?

LEENA: Jah. Teie tunnete neid saksu?

MATIIS: Olen neist kuulnud.

TIINA: Siis räägi ometi, Leena! Ära häbene! Isand Lutz on aus mees ja võib meid ehk aidata.

MATIIAS: Meeleldi, kui saan. Kõnelge ainult!

LEENA: Ma teenisin üheksandast eluaastast peale kõstri juures.

TIINA: Seal ta õppiski saksa keele ära. Ja õmblemise. Ja muudki maailma tarkust, koos kõstri lastega.

MATIIAS: Et te hariduseta pole, seda märkasid ma kohe.

TIINA: Eks see va „türklane“ oli siis Leenat ühel päeval seal kõstri juures näinud ja kohe nõudnud mõisa, enesele toatüdrukaks. Saksal ju voli.

MATIIAS (*Leenale*): Ja seal mõisas siis tuli teile kallale?

LEENA: Jah.

TIINA: Nagu murdja! Vaene laps oli teisega võidelnud elu eest. Lõppeks siiski saanud põgenema.

MATIIAS: Kas mõisas keegi võiks aimata, et te linna pagesite?

LEENA: Seda ma ei usu.

MATIIAS: Vähemalt seegi on hea. Esiailgu. Aga kes võtaks teid siin loata korterisse ja peidaks politsei eest? Linna elama asumiseks nõutakse teilt mõisniku lubakirja. Seda teil aga pole ja seda teie muidugi ei saagi.

TIINA: Selles asjas just tulimegi teie nõu ja abi paluma, kallid isand Lutz.

MATIIS: Mul tuli mõte. Sealst tuleb meister Wittelbach. Võib-olla aitab tema meid.

RAHVAS (*valgub käratsedes lavale*).

TIINA: Oh aeg! Leena, lapsukene, mine löö talle patsi! Täna teda!

MATIIS: Vara veel. Läheme enne ja kõneleme! Tulge kaasa! (*Lahkuvad kolmekesi.*)

ÜKS ELATANUD ANTVÄRK: Palun veel üks galopp! Mina tahan oma auväärse emandaga täna jõudu katsuda. (*Naer, hüüded. Algavad muusika ja tants.*)

WITTELBACH, LEENA ja MATIIS (*tagasi sisse*).

WITTELBACH: Pole teil tarvis midagi karta, kallid lapsed. Teie jääte minu majasse kui minu palgaline ja minu perekonna õmbleja. Ja ma tahaksin näha, kes teisse julgeb minu majas puutuma tulla! Nõnda, mu lapsed.

LEENA: Oh, härrad.

MATIIS: Täna teid, meister, et teie...

WITTELBACH: Lapsed, lapsed! Mis te nüüd... Laske olla! Vaadake, seal käib tants. Karake kaasa! Selleks noorus on. (*Lükkab Matiise ja Leena teineteise lähedale, ise eemaldub mõnuses muheluses.*)

MATHIAS ja LEENA (*jäävad nõutult seisma, millegipärast kohmetuvad*).

BERTA (*on sisse tulnud ja neid jälginud*): Papa, kas sa tõesti võtad selle plika majasse?

WITTELBACH: Juba võtsingi.

BERTA: Papa, ta ei meeldi mulle.

WITTELBACH (*mitte ilma tagamõtteta*): Aga mõnele võib-olla meeldib. (*Lahkub mõnuses enesega rahulolus.*)

MATHIAS: Nüüd oleme siis — ühe maja inimesed . . .

LEENA: Jah, oleme . . . Tänu teile . . .

BERTA: Näeme, mis sest saab. (*Lahkub.*)

(*Galopp on hoogne ja liigub esiplaanile.*)

HUBER (*eest paremalt*): Hei! Pidage, sõgedad! Teie tantsite ja kargate siin ega teagi, mis praegu all-linnas sünnib. (*Tants lakkab. Muusika vaikib.*)

HÄÄLI (*läbisegi*): Mis? Mis on? Miks te seisma jäite? Mis juhtus? Mis seal all-linnas sünnib?

ÜKS KODANIKKE: Kus?

HUBER: Seal, all Vene turul.

ÜKS KODANIKKE: Mis seal sünnib?

HUBER: Mõrtsukatöö. Mõisnikud peksavad talupoegi.
(Hõikab.) Siia, mehed! Siia üles!

MATIIAS: Siis ikka tõsi!

ALLIKA MIKK, VIKIPALU JAAN ja MÄE JÜRI (kannavad sisse minestanud Jaak Lutsu).

RAHVAS (piirab minestanu, varjates teda oma uudishimutseva tunglemisega).

HUBER: Sinna murule! Tasa ja ettevaatlikult! Vabandage, kaaskodanikud, et lasksin selle õnnetu siia tuua. Aga polnud parata. See on üks neist talupoegadest, keda seal all praegu pekstakse. Katsume teda ühiselt aidata. Puhastame tema haavad ja siis vaatame, ehk saame siduda. (Kõneleb paari noormehega, andes neile raha ja tehes mõningaid korraldusi.)

LEENA (end rahva vahelt välja pigistades, astub talupoegade juurde, kes seisavad eemal kokkunult ja nõutuina): Oli see inimene tõesti mõrtsukate käes?

JAAN: Hullemas.

MIKK: Ta oli sakste käes.

MATIIAS: Kust mehi olete?

MIKK: Anija vallast.

MATIIAS: Anijast? (Ruttab lamaja juurde.)

MIKK: Meie kolmekesi oleme vist ainukesed, kes peksust pääsesime.

JAAN: Meie saime sealt kavalusega põgenema.

MATIIAS (*tungib rahva hulgast välja*): Konrad! Konrad! . . . See seal — see on minu isa, Konna Jaak.

HUBER: Sinu isa? On see võimalik?

MATIIAS: Pole kahtlust. Ma tundsin ta ära. Ta on surnud, Konrad!

HUBER: Rahustu! Elab. (*Noormeestele.*) Ja kui see apteek peaks kinni olema, jookske järgmisesse. Olge kärmed! (*Noormehed jooksevad välja.*)

MATIIAS (*lamaja juures*): Isa! Isa, see olen mina, Mait . . .

HUBER: Kanname ta sinna vilusse, Mati! (*Kannavad Jaagu välja. Leena nendega kaasa.*)

RAHVAS (*on osalt haavatuga kaasa valgunud, osalt jäänud lavale arutlema juhtunud*).

WITTELBACH (*talumeestele*): Miks te ta siia tõite?

MIKK: Ega meie, aulised härrad . . .

JAAN: Meie tahtsime ta viia sinna Tõnismäele. Tal hobune seal. Aga siin mäe all vajus teine kokku. Ei jaksanud enam.

MIKK: Siis see noorhärä siit ülevalt nägi. Jooksis juurde ja kamandas meid seia.

WITTELBACH (*kaaskodanike poole*): See oli halvasti tehtud, kodanikud.

HUBER ja MÄE JÜRI (*tagant haavatu juurest*).

MIKK: Kuda on?

HUBER: Tuli meelemärkusele...

JAAN: Siis soame temaga varsti minema.

HUBER: Oodake. Meie seome ta haavad.

ÜKS KODANIKKE (*osutab taha, vasakule*): Vaadake! Vaadake sinna!

RAHVAS (*pöörduv osutatud suunas*): Sandarmid! Sa taevas, terve vägi! Mis see tähendab? Parun Salza. Kommandant! Isiklikult. Siia tulevad. Lapsed, see ei tähenda head. Lähme laiali! Lähme minema! Lahkume!

HUBER: Pidage! Meie pole midagi kurja teinud. Miks peaksime sandarmite eest põgenema? Jääge paigale, kodanikud!

RAHVAS (*jääb ebaldes kohale*).

LEENA ja MATIIAS (*haavatu juurest*).

MATIIAS: Seda peab küsima Huberi käest.

LEENA (*osutab taha vasakule*): Tema!

MATIIAS: Kes?

LEENA: Parun Gotthard von Riesenthal. Tuleb siia.

MATIIAS: Kaduge!

LEENA (*lahkub tuldud teed*).

MIKK ja JÜRI (*hoiduvad hirmunult linnakodanike selja taha*).

JAAN (*lipsab välja*).

PARUN VON DER SALZA (*sõjaväe-univormis, veripunase voodriga maani ulatuvas keebis, käes ratsapiits, hoogsalt sisse, peatub keskel*).

(*Parunid Ungern-Sternberg, Adalbert ja Gotthard von Riesenthal ja kaks sandarm-ohvitseri nende järel.*)

SALZA (*ärritatult*): Kus on talupojad?

HUBER (*ette astudes*): Missugused talupojad?

SALZA: Minule teatati praegu, et siia, Harjuvärava mäele, on põgenenud kari talupoegi.

MATIIAS (*Leenale järele*).

HUBER: Milliseid talupoegi?

PARUN UNGERN-STERBERG: Need on minu talupojad.

HUBER: Ja miks nad siis teie eest põgenesid?

SALZA: Nad põgenesid kohtuliku karistuse eest.

PARUN GOTTHARD v. RIESENTHAL (*on märganud talupoegi linnakodanike selja taga*): Haa! Seal nad on! Käes!

SALZA (*sandarmitele*): Kinni võtta!

SANDARMID (*ruttavad käsku täitma*).

UNGERN-STERBERG: Kettidesse!

JÜRI (*sandarmitest tirituna*): Mind ei tohi teie peksta! Kuulete, ei tohi!

SALZA: Mis „prints“ siis sina mul oled?

JÜRI: Olen kiriku võõrmünder. Mina olen seadusega ihunuhtlusest prii.

UNGERN-STERBERG: Naha peale!

HUBER: Miks teie lasete peksta neid talupoegi, härrad parunid?

SALZA: See pole teie asi, noormees. Hoiduge kõrvale!

1. KODANIK (*ette astudes*): Meie, Tallinna kodanikud, küsime, mis need talupojad on kurja teinud.

UNGERN-STERNBERG: Need mehed on vastuhakkajad! Mässajad!

MIKK (*end sandarmist lahti raputades*): Meie ei ole mässajad!

UNGERN-STERNBERG: Vait, sina seal! Teie jätsite omavoliliselt mõisa töö ja tulite linna oma härra peale valekaebust tõstma.

MIKK: Parunihärra ise valetab meie peale, kui ta sedasi reagitab.

UNGERN-STERNBERG: Lõuad! (*Tahab Mikule kallale tormata. Parun Adalbert seisab vahele.*)

MIKK: Meie tulime parunihärra enese käsul. Ise käskisite tulla kubernerihärra juurde selle uue seaduse kohta seletust soama.

HUBER: Kuidas nõnda? Kuberner on ju praegu Peterburis.

SALZA: Kodanikke palun mitte vahele segada.

JÜRI: Meie tulime alandliku palvega, aga meie palve tehti kuriteoks.

ADALBERT v. R. (*vahele astudes, rahustab paruneid*):

Lubage, mina... (*Talupoegadele, rahulikult.*) Olge mõistlikud, Anija valla mehed! Ärge tehke endile asjata halba! Tehke, nagu teid kästakse! Vanduge vana seaduse peale, ja teid ei karistata.

MIKK: Vana seaduse peale meie ei soa vanduda.

JÜRI: Keisrihärä ise on annud meile uue.

UNGERN-STERNBERG: See uus seadus antakse teile.

MIKK: Kuna?

UNGERN-STERNBERG: Siis, kui kõik mõisamaad saavad üle mõõdetud.

MIKK: Ja kuna nad soavad mõõdetud?

UNGERN-STERNBERG: Kümne aasta pärast. Mitte varem.

MIKK: Ja senikaua peame meie abitegu edasi tegema?

UNGERN-STERNBERG: Abitegu ja muud orjust! Kõike, mida meie, mõisavanemad, teile peale paneme.

MIKK: Sellele meie alla ei vannu!

UNGERN-STERNBERG (*raevunult*): Ah teie ei vannu! (*Läheneb, vibutab ratsapiitsa.*) Kas vannud alla või ei? (*Tõstab piitsa.*) Vannu alla!

MIKK (*kindlalt*): Jumalale ja keisrile vannun alla. Sakstele mitte!

UNGERN-STERMBERG (*laksatab Mikule ratsapiitsaga näkku*).

(*Kohkumine ja tõusev nurin rahva seas.*)

VANA KODANIK (*astub ette*): Härra parun! Kui teie oma talupoegi peksta tahate, siis tehke seda oma mõisas, aga mitte siin, meie, linnakodanike silme all!

HÄÄLI: Õige! Õige! Siin ei tohi seda teha!

MATIIAS (*tuleb sisse*).

2. KODANIK: Meil on õigus nõuda, härra komandant, et meie linna avalikke platse ei reostataks ega teotataks.

GOTTHARD (*on silmanud eemal lamavat Jaaku*): Näete! Üks talupoeg on seal. Kõhuli põõsa varjus. Võtke kinni!

SALZA (*ühele sandarmitest*): Laske oma meestel terve Harjuvärava mägi läbi otsida! Neid peab siin veel peidus olema.

SANDARM (*ära*).

MATIIAS (*peaaegu karjatab*): See inimene jätke rahule!

GOTTHARD: Mis? Kes see...?

MATIIAS (*ähvardavalt*): Ärge puutuge temasse, ütlen ma teile!

GOTTHARD: Või nii! Kes teie niisugune olete?

MATIIAS: Selle talupoja poeg. Ta on praegu seal suremas teie peksu tagajärjel. Mis teie temast veel tahate, teie... vägistaja!

GOTTHARD (*lähemale*): Mis teie ütlesite? Mis teie ütlesite, mees?

MATIIAS: Tahate, et ma seda kordan?

ADALBERT (*on vahele tulnud*): Gotthard! Need pole talupojad.

GOTTHARD: See mees siin ütles mulle praegu näkku, et...

ADALBERT: Mida?

GOTTHARD: Ah, kurat! Ma ei taha seda enam korrata. Kas siis terve maailm on täna hulluks läinud, või mis!

ADALBERT (*viib tema kõrvale, vaikselt*): Ei maksa nii teravalt, Gotthard. Ajad on ärevad. Targu!

KAUPMEES ROTERMANN (*jändrik mees jändriku kepiga, trügib endale rahva vahel teed*): Härra komandant, ma soovin teiega kõnelda.

SALZA (*on vahepeal asjatult püüdnud vabaneda enda ümber kogunenud kodanike protestidest ja ristküsimustest*): Mina ei võta praegu kedagi vastu.

ROTERMANN (*rahva vahelt esile trügides*): Härra komandant! Minul on väga tungiv asi.

SALZA: Kes teie olete?

ROTERMANN: Kaupmees Rotermann.

SALZA: Mida soovite?

ROTERMANN: Nõuan, et teie oma vereteatriga minu maja eest silmapilk lahkuksite!

SALZA (*irooniliselt*): Teie — nõuate?

ROTERMANN: Kui Tallinna kodanik ning raehärra. Ja pealegi on just see osa Vene turust minu isiklik krunt, kus peal teie oma tapatalgut peate.

SALZA: Valige sõnu, mees ja minge heaga minema.

ROTERMANN: Teie olete omavoliliselt minu krundi peale...

SALZA: Küllalt! Kui teie silmapilk ei kao, lasen ma teid ühes nende talupoegadega alla viia ja — läbi peksta!

ROTERMANN: Teie vemblaid ma ei karda, parun Salza. Rotermannide orjapõli lõppes minu isa omaga. (*Haarab tugevamini oma kepi ümbert.*) Ja ma tahaksin näha, kes julgeb mind, vaba kodanikku, puudutada! (*Asub minekule, hõikab tagasi.*) Hei, timukas! Pööra oma mantel teisispidi! (*Väljub otsustunult.*)

(*Rahvas, kes on Rotermanni väljaastumist põnevusega jälginud, annab temale nüüd aupaklikult teed. On tekkinud hetkeline üldine vaikus.*)

SALZA (on pöördunud Riesenthalide poole).

UNGERN-STERMBERG (on tagaplaanil vaikselt kõnelnud ooberst Gresseriga. Liiguvad vestlushoos esiplaanile): Ja-jaa, ja-jaa! Ma olen lõppeks sunnitud teie tähelepanu juhtima sellele, et see ei käi põrmugi enam teie ametivoli alla, härra Gresser!

OOBERST GRESSER (väikesekasvuline tagasihoidlik mees sinises oobersti-univormis, juustes tugevasti hõbedat. Pehmelt, lepitava naeratusega): Ei, ei, härra parun! Lubage, lubage! Ega mina kõnelnudki oma ametivoli nimel. Ei sugugi! Mina kõnelen praegu ainult kui üks lihtsaid ja ausaid ristiinimesi, kellele see asi avaldab...

SALZA (nende juurde astudes): Härra ooberst, tervist! Meie oleme praegu siin, et tabada karistuse eest põgenenud talupoegi.

GRESSER (vaikselt): Seda ma juba kuulsin, härra komandant. Ma ainult ei oska aru saada, kuidas teie küll võisite tulla sellele, et neid talupoegi...

SALZA: Lihtsalt juhus, härra ooberst. Rahvas seal all on praegu pisut ärev. Käisime Toompeal sandarmeid appi kutsumas. Olime just parajasti sandarmitega Toompealt alla sõitmas, kui üks ustav inimene siit teatas meile, et siia Harjuvärava mäele on põgenenud...

GRESSER: Teie ei saanud minust aru, härra komandant.

SALZA: Kuidas, palun?

GRESSER: Ma mõtlen seda toimingut ennast. Kuidas teie tulite sellele, et toime panna niisugust eksekutsiooni? Ma ei pea seda lubatuks, minu härrad.

RAHVAS (*jälgib kasvava huviga ja hinge pidades*).

SALZA: Härra ooberst, see on...

UNGERN-STERNBERG: Ma juba selgitasin härra Gresserile, et selle eest, mis sünnib seal Vene turul, vastutame üksnes meie.

SALZA: Ennekõike mina — isiklikult.

GRESSER: Täiesti õige, parun Salza. Teie kui Tallinna linna komandant vastutate ennekõike. Ärge ainult valesti mõistke oma vastutavust, ma palun! (*Kasvab kõneldes pidevalt kindlamaks ja käskivamaks, kuni seisab parunite ees jõulise kujuna.*) Teie eksite aga väga, minu härrad, kui arvate, et see veretöö — vabandage mu otsekohest väljendust — ei kuulu ka minu kui Vene riigi kõrgeima võimu sinse esindaja ja otsese asemiku ametivolis. See, millega teie praegu seal all hakkama saite, see on ennekuulmatu toores omavoli. (*Kahin rahva seas.*) Ja peale kõige, see sünnib kuberneri äraolekul ja tema teadmata. Teie, minu härrad, sooritate siin vahepeal kuberneri nimel lubamatut roima, mil-
lel...

UNGERN-STERNBERG (*püüdes säilitada endist üleolekut*): Palun viisakamalt, härra ooberst! Meie, balti aadlikud...

GRESSER (*ära lõigates*): Praegu kõnelen mina, härra parun.

UNGERN-STERMBERG (*hammustavalt*): Vabandust!

(*Kahjurõõmus kahin rahva seas.*)

GRESSER (*jätkab*): Minule on nende talupoegade süütus selge nagu päevavalgus. Ja minul, mu härrad, on õigus igasugusest omavolist ja riigi heakorra vastu käivatest avaldustest ette kanda. Kõige kõrgemale poole, otseselt ja vahetult. On teile nüüd selge, minu härrad?

SALZA: Just nii.

GRESSER: Ja teile, härra parun?

UNGERN-STERMBERG (*virilalt*): Selge!

GRESSER: Niisiis pidage meeles, minu härrad, et selle õiguse teen mina endale täna kohustuseks, kui teie...

SALZA (*täiesti alistununa, lööb kannad kokku*): Käsuks, härra ooberst! Meie lõpetame selle.

UNGERN-STERMBERG (*samuti pehmelt, vabandavalt*): Ja muidugi, härra Gresser, kui teie tõesti leiate, et...

GRESSER: Ma leian seda. (*Pöördub minekule.*) Muide, sandarmid siit mäe ümbert lasksin ma juba tulles laiali saata. (*Kodanike poole, endise pehmusega.*) Teid, lugupeetud kodanikud, palun nüüd ka laiali minna. Nõnda

on vahest parem. Jaa, jaa. Võite lahkuda. Teid ei tülitata. (*Lahkub.*)

PARUNID (*asuvad tagaplaanil vaikselt ja löödult arutlema.*)

RAHVAS (*kes on jälginud kõike liikumatult, hakkab elama.*)

HÄÄLI (*poolsosinal, siis tõusvalt*): Kuulsite, mis ütles? Omavoli. Roim. Õigust kõneles. Nägite nüüd, milliseid mehi veel olemas. Jaa! Aus mees. Ega tema ole parun.

HUBER: Kodanikud! Mingem laiali! Kuulsite ju. Tõepoolest. Nii on parem.

HÄÄLI: Õigus! Lähme laiali! Laiali jah! Lähme Vene turule! Vaatame oma silmaga! (*Hakkavad kiiresti laiali valguma.*)

ADALBERT (*Miku ja Jüri juurde, kes ikka hirmunult seisavad sandarmite vahel*): Talupojad, teie olete priid. (*Sandarmitele.*) Võite minna. Nad on vabad. (*Sandarmid annavad au. Lahkuvad.*)

MIKK ja JÜRI (*jäävad segastena paigale.*)

ADALBERT: Teie võite koju minna, mehed. Teie päris-härra parun Ungern-Sternberg on teid karistusest priiks palunud. On teile armulikult andeks andnud. Aga viimset korda, seda pidage meeles!

MIKK ja JÜRI (*taipavad alles nüüd, et nad on vabad; lahkuvad kiiresti*).

SALZA: Mingem, mu härrad!

UNGERN-STERNBERG: Härra komandant, ega te ometi mõtle praegu Vene turule tagasi minna. Ilma sandarmiteta ja üksinda?

SALZA: Ei. Teie tulete minuga kaasa.

UNGERN-STERNBERG: Mina mitte. Lõpetage juba ise.

SALZA (*vihastudes*): Lubage! Teie, parun Ungern-Sternberg...

UNGERN-STERNBERG: Lubage! Mitte ärritada, härra komandant! Minul on plaan. Parun Gotthard läheb sinna alla ja teatab parun Stackelbergile teie korralduse.

GOTTHARD (*ehmunult*): Mina? Üksinda?

UNGERN-STERNBERG: Teie polnud varem seal. Rahvas teid ei tunne.

GOTTHARD (*pöördub, et lahkuda taha vasakule*).

UNGERN-STERNBERG: Kuhu nüüd?

GOTTHARD: Minu töld on seal.

UNGERN-STERNBERG: Tulge siit! Teie minge jala!

GOTTHARD (*solvunult*): Jala? Mis põhjusel?

UNGERN-STERBERG: See ei ärata tähelepanu ja võtab rohkem aega.

GOTTHARD (*lahkub solvunult*).

SALZA (*südamest naerdes*): Suurepärane! Ta läheb — jala. Tulge, minu härrad! (*Lahkuvad taha vasakule.*)

MATIIS (*on jäänud seisma kõrvale, puu varju; seisab seal nüüd üksinda*).

HUBER (*vasakult*): Nägid nüüd, Mati!

MATIIS (*mõtlikult*): Nägin, Konrad. Ja kardan, et tulevikus pean hakkama põhjalikult korrigeerima nii mõndagi oma senisest tõekspidamisest.

HUBER: See poleks paha, mu sõber. Aga nüüd tule! See tütarlaps jäi vist üksinda siduma sinu õnnetu isa haavu. (*Lahkuvad.*)

WITTELBACH ja EMAND WITTELBACH (*sisse, otsivalt*).

EMAND WITTELBACH: Ka siin ei ole teda. Kuhu see Berta siis ometi võis kaduda? Niisugune kole päev täna. Need talupojad ka mässavad ja möllavad nagu igavesed lollid. Terve linn teiste pärast segamini. Mis nad õieti tahavad, mina sellest aru ei saa.

BERTA (*paremalt*).

EMAND WITTELBACH: Ah, seal sa oledki, kallis laps. Kartsime juba, et sinuga juhtus õnnetus. Kus sa olid?

BERTA: Käisin all-linnas.

EMAND WITTELBACH: Kus?

BERTA: Vene turul.

EMAND WITTELBACH: Vene turul? Sa taevas! Mis sinul sinna asja oli? Ronid vihase põõbli jalgu. Vaata, tallavad veel sinugi ära.

BERTA: Ega te pole näinud Matiias Lutzi?

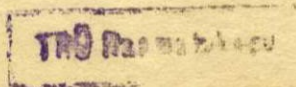
EMAND WITTELBACH: Matiias Lutzi?

BERTA: Ta lubas Vene turule minna, aga ma ei leidnud teda sealt.

EMAND WITTELBACH: Ah, sa otsid Matiias Lutzi? (Lööb käed võitlusvalmilt puusa.) Ah nõnda? Kõik ausad kodanikud hoiduvad praegu eemale ja põgenevad oma kodudesse. Aga tema traavib seal peksupaigal ringi ja otsib oma Matiias Lutzi! Ilma Matiias Lutzita ei ole nähtavasti maailm enam midagi. Ja see järelejooksmine kestab juba pikemat aega. Milline teotus! Milline häbi! Matiias Lutz pole ometi mees, kellega sinusugusel preilil kõlbaks läbi käia.

BERTA: Luba, mamma...

EMAND WITTELBACH: Mitte midagi ma ei luba!

BERTA: Mina pole midagi teinud salaja, mis . . .

EMAND WITTELBACH: Salaja!? See veel puuduks! Aga kes sedagi teab! Ma pean oma silmad paremini lahti hoidma. Ja sina, Georg, teed seda ka! Sa armas aeg! Meister Wittelbachi tütar, ja niisugune maalt tulnud „terre-terre“.

BERTA: Aga sa ometi näed, mamma, papa austab Matias Lutzi ikkagi rohkem kui sinu Oskar Brandti. Eks ole õigus, papa?

WITTELBACH (*köhatab ebamugavalt*).

EMAND WITTELBACH: Ja-jaa, papikene! Sina pole tõesti mitte süüst puhas.

WITTELBACH: Mina? (*Sügab lõuga.*)

EMAND WITTELBACH: Just sina! Sa teed selle küla-poisi ninakaks oma liigse sõprusega.

WITTELBACH: Kuidas mina oma sellidega ümber käin, see on mulle äri-, mitte eraasi. Matias Lutzi on mul rohkem tarvis kui ühtki teist selli.

EMAND WITTELBACH: Matias Lutzi?

WITTELBACH: Matias Lutzi. Ära venita ühti silmi, Sanna! Eks ole minu mööblid Tallinnas praegu kõige ot-sitavamad. Kust see tuleb? Matias Lutzi peast ja sõr-medest. Aga nõnda kaugele, pange tähele, iseäranis sina,

Berta — nõnda kaugele ei ulatu minu sõprus Matias Lutz'i vastu mitte, et võtaksin ta oma väimeheks.

EMAND WITTELBACH: Väimeheks?

WITTELBACH: Seda sa, naine, näid ju kartvat.

EMAND WITTELBACH: Ei, Georg. Niisugust kartust mul veel ei olnud. Arvan, meie siiski oleme, jumal tänatud, kõik veel terve mõistuse juures. (*Bertale.*) Seda loodan ka sinust, laps. Ja nüüd tule, meie lähme koju!

BERTA (*on eemal märganud Matiasist, laskub korraga pingile, hoides käega südant*): Minge! Ma tulen kohe.

EMAND WITTELBACH: Mis sul on? Hakkas sul halb?

BERTA: Siin — südames... nagu torgib...

EMAND WITTELBACH: Kallis laps! See on sellest suu-
rest ringijooksmisest palava päikese käes. Ka minu süda kõrbeb jälle.

BERTA: Ei, see on, sa tead ju, mamma, minu süda ei kannata erutamist.

EMAND WITTELBACH: Tõesti! Seda kuulen ma esimest korda. On sinu süda siis haige?

BERTA: Jah. Pisut on. Ma ainult pole tahtnud teid sellega kurvastada.

EMAND WITTELBACH: Kas kuuled, papa? Tema süda on haige. Sa ei tohi teda mitte erutada!

WITTELBACH: Nojaa... (*Sügab lõuga.*)

BERTA: Minge ees, ma tulen teile järele.

EMAND WITTELBACH: Ei, laps, meie ei jäta sind siia. Niisuguses seisukorras...

BERTA (*tõuseb*): Mul on juba parem... Üsna hea. Läks täiesti mööda — seekord.

EMAND WITTELBACH: Vaene laps! Lähme, ma toetan sind!

BERTA: Ei, tänan, pole vaja. Ära muretse, mamma! See paraneb, kui ma ennast ei ärrita. Aga lähme pealegi koju! (*Jätab päevavarju pingi juurde.*) Siin pole enam nagunii midagi peale hakata. Pidul on lõpp. Ah, need talupojad!

EMAND WITTELBACH: Ära solkisid ilusa pühapäeva. (*Lahkuvad.*)

KAKS SANDARM-OHVITSERI (*läheb üle lava*).

MATIIS ja HUBER (*tulevad, toetavad Konna Jaaku, kes on ohtralt seotud, kuid kõnnib juba omil jalul*).

LEENA, ALLIKA MIKK, VIKIPALU JAAN ja MÄE JÜRI (*nende järel*).

JAAK: Laske, ma siiski lähen koju! Mul jo üsna hea, pojakene. Ja ega ma üksinda ole minemas.

MIKK: Jah. Meid, Anija mehi, täna siin üle kuuekümne. Eks mõni ikke eluga pease.

BERTA (*sisse*): Kas keegi on näinud siin üht päevavarju? Ah, Matias! Siit ma su lõppeks leian! Küll mul oli hirm sinu pärast.

MATIAS: Miks?

BERTA: Sa veel küsid. (*Osutab talupoegi.*) Mis te nendega siin?

MATIAS: See siin on minu isa. Ka tema on üks nendest, keda täna seal all peksti.

BERTA: Teie isa? Kas ka tema on süüdlane?

MATIAS: Süüdlane?

BERTA: Vabandage, ma mõtlesin, et ega kedagi ilma süüta karistama hakata.

MATIAS (*jääb Bertale tõsiselt ja pikalt vaatama*): Sellele küsimusele vastan kunagi hiljem... (*Berta pöördub võtma päevavarju.*) Kui te seda vastust üldse vajate. Nüüd aga vabandage mind, mamsel Wittelbach! Ma pean hoolitsema oma isa eest.

BERTA (*võtnud päevavarju*): Kuhu te ta viite?

MATIIAS: Koju.

BERTA: Meie juurde?

MATIIAS: Mul on seal isiklik koiku.

BERTA: Ei, ei, see ei lähe, isand Lutz.

HUBER: Miks mitte?

BERTA: Sandarmid liiguvad siin ringi. Võidakse veel arvata, et... Kas teil pole mõnd teist paika?

HUBER: Mamsel Wittelbach...

MATIIAS: Lase olla, Konrad! (*Jaaku toetades.*) Tule, isa! Ma viin su...

JAAK: Ei, pojakene. Ära vii mind kuhugi! Las ma lähen koju! Päris tõsi.

MATIIAS: Olgu siis. Aga sel juhul sõidan ma sinuga kaasa. (*Pöördub minekule.*)

LEENA: Kas mina tohin ka tulla? Kuni vankrini. Sidemed võivad kõndimisel lahti nihkuda. Ja teie olete — ärge pange pahaks — veel saamatumad sidujad kui mina.

MATIIAS: Neiu Leena... teid olen ma ju hoopis unustanud. (*Ulatab käe.*) Suur tänu teile!

LEENA (*ei võta kätt*): Ei millegi eest.

MATIIS: Kõige eest. Teieta oleksime olnud nagu kanad takus.

LEENA (*säravana Matiiasele silma vaadates*): Tohin ma tulla teiega?

MATIIS (*naeratab tahtmatult*): Tohite. (*Lahkuvad.*)

BERTA (*jäänud üksi*): See asi ei meeldi mulle! See asi ei meeldi mulle hoopiski mitte! (*Avab järsu tõukega päevavarju.*)

Eesriie.

TEINE VAATUS

Raskepärane, stiilne kontorina kasutatav eesruum (nn. „Diele“) keskajast pärit olevas meister Wittelbachile kuulvas majas, Rataskaevu tänavas Tallinnas. Tagaseinas jämedate postide ja kulunud astmetega massiivne trepp teisele korrale, meistri eluruumidesse. Ees paremal välisuks. Ukse kõrval kõrge aken esimese lumega kaetud tänavale. Tagaseinas üks laoruumi, vasakul üks töötuppa. Ruumis poolikuid ja valminud mööbleid. Massiivne kontorilaud paberite, jooniste ja raskete äriramatutega. Töötoa avatud uksest kostab saagimist ja tagumist. Selge novembrihommik aastal 1858.

GEORG WITTELBACH, OSKAR BRANDT ja KONRAD HUBER (kuulamas Matias Lutzi ettekannet).

MATIAS LUTZ: Ja lõppeks, mis puutub minu poolt esitatud mööbli üldilmesse, siis, nagu siin joonistel nägite, on see võrreldes senisega muutunud põhjalikult.

WITTELBACH (sügab lõuga): Jah. Teie mööblis, isand Lutz, on tõesti väga palju uut. Ja see on see „progress“, või kuidas seda nüüd nimetataksegi. See on hea asi. Ja need uued sidumisviisid, ühe sõnaga, uus tugikonstruktsioon — pole ka laita.

BRANDT: Aga milleks see kõik? Meil tiseritel on, nagu teame, oma head ja vanad töötraditsioonid juba olemas.

WITTELBACH: Kui meie alati püsime ainult vana juures, isand Brandt, läheb terve maailm vanaks ja hukka ka viimaks.

BRANDT (*naeratab mürgiselt*): Kas kuulete, meie meister on jõudnud juba ära õppida isand Lutzi „progressiivsed“ kõnekäänud!

WITTELBACH (*kavalalt*): See näitab, et minagi pole veel täiesti vana.

BRANDT: Mina ei poolda tõsise tööga lõõpimist. See pärast, kui lubate, meister, lähen ma nüüd tagasi tööjuurde. Tulge, isand Huber! (*Väljub ühes Huberiga, ust enda järel sulgedes. Saagimine ja kopsimine vaikib.*)

WITTELBACH: Brandti hõövel lükkab ikka karvaselt. Äрге pange tähele!

MATIIS: Eriti viimasel ajal. Kas poleks parem, meister, kui ma siiski lahkaksin teie juurest?

WITTELBACH: Teie olete viimane, kes siit lahkub. Või tahate meistriks saades minu võistlejaks hakata?

MATIIS: Meistriks? Minust ei saa kunagi meistrit.

WITTELBACH: Kellest siis veel?

MATIIAS: Minu õige nimi on ju Mait Luts. Olen kala-
kene ilma saksa sabata.

WITTELBACH: Kosige mõni meistri tütar, ja saba ongi
teil taga.

MATIIAS: Kes annab sabata lutsule meistri tütre?

WITTELBACH (*ilmse tagamõttega*): Miks mitte! Nii-
sugusele mehele nagu teie, miks mitte!

MATIIAS: Need joonised võin nüüd vist kaasa võtta?

WITTELBACH: Jätke siia! Ma õhtul silmitsen neid veel.

HUBER (*töötoast*): Isand Brandt palub meistrit töö-
tuppa.

WITTELBACH: Laske poistel see laud siit ära, lattu
viia! (*Lahkub töötuppa.*)

HUBER: Brandt nähtavasti tahab sinu kavandid meistri
ees läbi kukutada.

TIINA (*on tulnud ülalt trepilt*).

MATIIAS: Teadagi. Võta otsast! Milleks siin veel poisse!
(*Kannavad laua lattu.*)

LEENA (*välisuksest, kohvrikesega*).

TIINA: Näh, see ju meie endine Leena!

LEENA: Tädi! (*Langeb Tiinale kaela.*) Tädikene! ...
(*Purskab nutma.*)

TIINA: Leena, lapsukene, mis sinuga siis ...? Oled haige või?

LEENA (*raputab pead, nutab*).

TIINA: Noh, noh, ära siis ometi sedasi! ... Mis sinuga on, kallis laps? Kõnele!

LEENA: Minuga on kõik otsas, tädikene.

TIINA: Tule jumal appi! Kas uued härrased viskasid su välja?

LEENA: Ma tulin ise ...

TIINA: Tulid ära? Miks siis?

LEENA: Ma ei või seal enam teenida ... Ma ei vii oma jalga üldse enam üle selle maja läve ...! Kole!

TIINA: Sa armas aeg! Siis peab olema juhtunud küll midagi väga hullu?

LEENA: Väga ...

TIINA: Kallis laps, sa näed ju praegu välja nagu ... Tuled sa kodunt?

LEENA: Ei. Ma põgenesin sealt südaööl ... Hulkusin mere ääres hommikuni ...

TIINA: Mere ääres? Mida sa seal?

LEENA: Surra tahtsin...

TIINA: Jessas!

LEENA: Ah, tädikene! Miks on maailm täis nii kohutavat vägivalda? Miks on meiesuguse elu nii kole? Ma ei talu seda enam, tädikene! Ma ei talu...

TIINA (*aimates*): Leena, lapsukene... ega ometi... Sa ütlesid eile hommikul, et noor parun Riesenthal olevat linna sõitnud ja peatuvad teie juures. Ega ta ometi? Ega parun Riesenthal...

LEENA: Tädi! Ära nimeta mulle seda nime!

TIINA: Siis ometi? Kaabakas!... Aga ära nüüd nuta, lapsukene! Ära nuta! Ega see aita. Vaatame, kuidas me edasi saame. Ja küll me saame ka. Mine üles kööki ja oota mind seal! Ma tulen kohe. Siis kõneleme.

HUBER (*laoruumist*): Neiu Leena! Tere, üle hulga aja!

LEENA: Tere!

HUBER: Nii kaua pole teid enam näinud.

LEENA (*püüab naeratada*): Neli nädalat ainult...

HUBER: Kuidas uuel teenistuskohal läheb?

LEENA: Tänan...

TIINA: Mine, mine üles! Ma jooksen poodi. Tulen kohe.
(Väljub tänavale.)

LEENA (tahab üles minna).

MATIIAS (laoruumist): Meie Leenakene! Tere!

LEENA: Tere! (Ruttab üles.)

MATIIAS: Neiu Leena! Läks. Miks ta küll niimoodi?

HUBER: Kes teab, mis sa temale teinud oled!

MATIIAS: Ära lobise! Leenaga polnud kõik korras.

HUBER: Kas sinuga on kõik korras? Sellest ajast peale, kui Leena meie majast lahkus, sa enam näiteks öösiti ei maga. Mis sa vaevad endast ja teisest!, Mine kosi ta ära! Teie ei suuda ju nagunii teineteiseta elada.

MATIIAS: Kosi? Olen ju niisama hästi kui kihlatud.

HUBER: Bertaga. Tean. Aga kumba sa siis õieti armastad? Leenat või Bertat? Või koguni seda kolmekordset kivimaja siin ühes selle tislertöötoaga?

MATIIAS: See'p see on. Tookord, kui end kihlasin, armastasin vist ennekõike seda kolmekordset kivimaja siin, kuigi ma seda ise ei teadnud. Ma uskusin ausalt, et armastan majatütart. Olin teda ju imetlenud poisikesest peale. Aga juba läinud suvel, sel päeval, kui Anija mehed Tallinnas käisid ja need kaks naist seisid seal Harju-

värava mäel, peaaegu teineteise kõrval, sai mulle selgeks, et pean kunagi hakkama valima nende kahe naise vahel. Samas sai mulle selgeks ka see, et need kaks naist on kahest niivõrd erinevast maailmast, et nende vahel valikut teha tähendab ennekõike valida kahe erineva, täiesti vastamisi seisva maailma vahel.

HUBER: Ja sina valisid?

MATHIAS (*kehitate nõutult õlgu*): Ma ei tea... Tean ainult üht: ma tahan — ma pean kord meistriks saama!

HUBER: Vaata, Mati, kui ma olin alles nii noor nagu sina praegu, ma elasin siit kaugel, oma kodumaal. Seal armastasin ka mina üht tüdrukut. Ta oli väga rikas, mina aga — niisama vaene nagu praegu. Seepärast ei tahtnud teda mulle anda. Siis ütlesin mina: „Andke mulle oma tütar särgiväel, ja siin maksan ma teile tema särgi välja. Kõik muu on mulle põhk.“ Ja tead, mis nad tegid? Nad viskasid mu välja. Aga sama sõnaga astuksin ma veel praegugi nende ette, kui mu tüdruk mitte hauas ei puhkaks. Aga kedagi teist ei taha ma enam, kui ka sel teel tuhat korda meistriks saaksin. See on armastus! Aga sind, sõber, paelub tõeliselt veel praegugi üle kõige see kolmekordne kivimaja siin. Võib-olla sa isegi ei taipa, ei usu seda, aga nii see on.

MATHIAS: Võib-olla on sul siiski õigus, Konrad. Ma olen töötanud nagu sipelgas, et jõuda kord haljale oksale. Olen püüdnud saada jõukaks ja saada meistriks. Olen sellest palju unistanud, see on tõsi. Aga kõigisse minu ilusasse tuleviku-kujutlusisse imbib viimasel ajal too

verine pühapäev ikka enam ja enam. Ja need kaks ei sobi omavahel. Need heitunud abiotsivad silmad, need tummalt ahastavad näod ja purukspekstud verine inimihu nagu ootaksid minult midagi muud. Ma tulen ju nende juurest, kuulun nende hulka. Tunnen end reeturina nende ees, kui taban end unistamast kolmekordsest kivimajast. Aga mida pean ma tegema! Ma ei saa ju enam muuta oma teed.

HUBER: Miks?

MATIIAS: Ma ei saa ometi murda Bertale antud mehesõna.

HUBER: Ja kaht naist ei saa sa ka võtta. Või kuidas?

MATIIAS: Sa naerad?

HUBER: Nutan.

MATIIAS: Mida pean ma ometi tegema, Konrad?

HUBER: Valima. Ja valima rutem, kuni veel on aeg.

WITTELBACH (*töötoast*): Need Brandti nikerdused on jällegi ebaõnnestunud. Teil, isand Lutz, tuleb teha uued.

MATIIAS: Kui isand Brandt...

WITTELBACH: See on minu korraldus. Isand Huber aitab teid.

BERTA (*ülal trepiotsal*): Mamma! Oled all?

WITTELBACH: Mamma pole veel tulnud, Bertakene.

BERTA (*väljub*).

HUBER: Kuidas on täna armulise Berta-mamsli tervis?

WITTELBACH: Halb nagu ikka. Ja halvemaks läheb.
(*Ohkab.*) Ei ta vist paranegi enam, vaene laps.

MATIIAS (*püüab Huberi pilku vältida*).

EMAND WITTELBACH (*välisuksest, elegantstes kasu-
kas*): Milline vastik ilm!

HUBER: Täna on tore ilm. Esimene lumi. Talv.

EMAND WITTELBACH: Talv ei meeldi mulle üldse.
Teeb paled ja nina punaseks nagu talupojal. Minule
meeldib ainult suvi. Ah, nii väsinud! (*Istub.*)

WITTELBACH (*Huberile ja Matiiasele*): Seal laos peaks
olema valmis liiste. Minge ja vaadake! (*Huber ja Matiias
ära lattu.*)

EMAND WITTELBACH: Emand Brink saadab sulle ter-
visi, Georg.

WITTELBACH: Milline emand Brink?

EMAND WITTELBACH: See ämmaemand. Mäletad,

need, kes ehitasid endile maja Sauna uulitsale number seitseteist. Tulen praegu sealt.

WITTELBACH: Ämmaemanda juurest?

EMAND WITTELBACH: Ömblejat otsin. Pool linna olen läbi traavinud, aga asjata.

WITTELBACH: Meil elas endil ömbleja majas...

EMAND WITTELBACH: Leena? See oli pesuömbleja, Aga kui sa temast kord juba kõneled, Georg, siis sinu kohus oleks olnud tema eest välja astuda, kui politseimeister ta meilt laskis ära viia.

WITTELBACH: Aga seda ma ju teingi. Ta pole praegu mitte parun Riesenthali mõisa tallis peksupingil, kuhu see ta viia tahtis, vaid parun Reckenitzi juures toaneitsiks.

EMAND WITTELBACH: Sinu näost näib, Georg, et sa isegi väga hoolitsed selle tüdruku eest.

WITTELBACH: Hoolitsen. Ja täna pead sa mulle patsi lööma. Mu hoolitsus on andnud ka tagajärgi. Kala on juba õnge otsas.

EMAND WITTELBACH: Lutz?

WITTELBACH: Kindlasti. Ega ta täna müidu oleks meie Berta käe tagasi lükanud.

EMAND WITTELBACH: Sina pakkusid Lutzile meie Berta kätt?

WITTELBACH: Ptüi, kurat, mul praegugi häbi.

EMAND WITTELBACH: Ja selle eest pean ma sulle veel patsi lööma?

WITTELBACH: Oota'nd, ega ma siis nii otse. Ma panin temale ainult sõna suhu.

EMAND WITTELBACH: Ja tema?

WITTELBACH: Neelas selle sõna kõhtu.

EMAND WITTELBACH: Vaata mul külapoissi! Tema põlgab Wittelbachide tütre! Jumala eest, Georg, sellest ei tohi linnas ükski hing teada saada... Ah, see Berta, Berta! Ta teeb meid kõiki veel maailma naeruks... Jumal teab, kust ta niisuguse iseloomu on pärinud. Meie perekonnast küll mitte.

WITTELBACH: Ega tea.

EMAND WITTELBACH: Minult mitte.

WITTELBACH (*sügab lõuga*): Kui järsku — minult.

EMAND WITTELBACH: Jäta, Georg! Sinu naljadel puudub teravmeelsus. Võta istet, Georg, ja kuula mind!

WITTELBACH: Ma tahtsin...

EMAND WITTELBACH: Istu!

WITTELBACH (*istub*).

EMAND WITTELBACH: Ja tea, Georg, et sinu tütar vigurdab oma haigusega. Tõsi! Eile õhtul passisin ja nägin oma silmaga, kuidas ta salaja kööki läks ja seal kõhu täis virutas. Siis norskas oma toas hommikuni nagu talupoeg. Säh sulle nüüd isutu ja unetu haige, kes kurtub õnnetust armastusest oma valjude vanemate süü läbi. Ka tema sagedased pisarad on pärit köögist: Tiina sibulad. Ka selle uurisin välja.

WITTELBACH (*kargab üles, lööb käed seljale ja traavib ringi üle toa*): Kust on see laps küll pärinud sellise iseloomu?

EMAND WITTELBACH: Jumal seda teab.

WITTELBACH: Kui siin Tallinnas ei oleks nii palju neetud lõugu, see poiss võiks tõesti meie Bertale kosja tulla.

EMAND WITTELBACH: Oled sa ...

WITTELBACH: Ei ole! Aga sa mõtle, Sanna, et juba kõneldakse Wittelbachi stiilist. See kõik on selle poisi töö. See poiss teeb meil veel revolutsiooni!

EMAND WITTELBACH: Seda ta teeb! Kas sina, Georg, pole märganud? Ta on viimasel ajal kahtlane.

WITTELBACH: Olen. Aga selle liigse „progressiivsuse“ maksame meie kinni.

BERTA (*ilmub ülatrepile*).

EMAND WITTELBACH: Sealt tuleb ju meie haige. Noh, kallis? Unetu öö jälle seljataga?

BERTA (*astub alla*): Jah, mamma. Tervel ööl ei saanud silmagi kinni. Ütle mulle, mida teeb Leena jälle meie majas!

EMAND WITTELBACH: Leena? Kus ta on?

BERTA: Köögis.

EMAND WITTELBACH: Sa käisid köögis? (*Vahetab Wittelbachiga pilgu.*)

BERTA: Ukse vahelt vaatasin.

EMAND WITTELBACH: Kui kena, et see armas laps meid hoopis unustanud ei ole. (*Uurivalt.*) Kes see südämetu ta küll politseile üles andis?

BERTA (*reedab end vaatega*).

EMAND WITTELBACH: Ei seda oska arvata. Muide, meie siin papikesega kõnelesime seda sinu asja, Berta. Kui meie tõesti teaksime, et ta sind nii tõsiselt armastab, nagu sa ütled, ja kui ta ka ise kord meile seda tunnis-taks, võib-olla jõuaksime teisele, pehmemale otsusele.

MATHIAS (*väljub laoruumist, hõikab tagasi*): Kutsun Brandti. (*Tervitab Bertat peanoogutusega, lahkub töötuppa.*)

EMAND WITTELBACH: Näe, seal ta on. Mööda kõn-
nib meist. Ega me saa minna Lutzile oma tütart pak-
kuma, kui ta ise küsima ei tule.

BRANDT (*töötoast*): Tere hommikust, madam! Tere
hommikust, mamsel! Kuidas tervis?

BERTA: Tänan, nagu ikka.

BRANDT: Peaksite minema jalutama. Kadriorgu või
ükskõik kuhu. Teie vajaksite värsket õhku.

EMAND WITTELBACH: Tule, Georg!

BRANDT: Mina oleksin meeleldi teie rüütel. Sõidaksime
Kadriorgu ja...

EMAND WITTELBACH (*trepil*): Sulle, Berta, kuluks
tõesti värsket õhku.

BRANDT: Kuulete? Niisiis pärast tööaega, ütleme,
kell...

BERTA: Tänan. Ma ei tule.

BRANDT: Vabandage! (*Solvunult lattu.*)

BERTA (*kõnnib närveldes*).

MATIIAS (*töökojast, tahab mööduda*).

BERTA: Matiias! On sul jälle väga kiire?

MATIIAS: Seekord — mitte eriti.

BERTA: Tahtsin vaid küsida, miks sa siiani oma sõna pole lunastanud?

MATIIAS: Missugust sõna?

BERTA: Sa enam ei mäletagi?

MATIIAS: Ah see... Jah... vaata, kallid... kardan, meie abielust ei tule midagi...

BERTA: Ei tule?

MATIIAS: Sinu vanemad ei nõustu sellega iialgi. Eriti vastu on sinu mamma.

BERTA: Mamma?

MATIIAS: Nagu ikka.

BERTA: Kudas sa temaga sellest kõnelesid?

MATIIAS: Nüüdsama.

BERTA: Kus?

MATIIAS: Siinsamas.

BERTA: Miks sa valetad, Matiiias?

MATIIAS: Valetan?

BERTA: Jah. Valetad! Mamma ütles just nüüdsama ja siin paigas, ütles sõna-sõnalt: ega me saa minna Lutzile oma tütart pakkuma, kui ta ise küsima ei tule. Mida sa nüüd ütled, Mati?

MATIIAS (*vaikib*).

BERTA: Loodetavasti sa tead, mis sul nüüd teha jääb?

MATIIAS (*lühikese pausi järel*): Berta... Tean, see on minust väga halb, aga... ma siiski ei saa sinuga abielluda...

BERTA: Miks?

MATIIAS: Sellepärast et... kui ma täiesti aus olen... Berta, ma uskusin, kaua uskusin, et armastan sind. Aga nüüd on saanud mulle selgeks; see kõik oli vale. Ma siiski ei suuda sind armastada, Berta...

BERTA: Alles nüüd sai see sulle selgeks? Nurjatu kelm!

MATIIAS: Nimeta mind, nagu soovid, aga anna mulle mu sõna tagasi.

BERTA: Ei!

MATIIAS: Nii on kõige parem.

BERTA: Ei! Ei!

MATIIAS: Usu mind, Berta!

BERTA: Sa armastad Leenat?

MATIIAS: Jah.

BERTA: Sa abiellud temaga?

MATIIAS: Tahaksin seda.

BERTA: Aga sa oled minu ja ma ei anna sind vabaks!

MATIIAS: Vägisi ei saa ometi sundida...

BERTA: Aga mina sunnin! Sunnin sind! Kas kuuled, ma sunnin! (*Hüsteerias.*)

MATIIAS: Bertakene...

BERTA (*trambib hüsteeriliselt*).

MATIIAS: Nüüd luba küsida; on see tõesti Wittelbachide uhke tütar, kes nõnda käitub?

BERTA (*korruga jäise külmuse ja rahuga*): Täna meeldetuletuse eest! See oli liigne, Wittelbachide tütar ei mõtlegi teie armastust kerjata. Selleks on ta ikka veel Wittelbach. Teie mats! Teie niisugune „terre-terre“!
(*Jookseb trepist üles.*)

BRANDT ja HUBER (*laoruumist*).

BRANDT (*sületäie pikkade lüstudega, tahab töötuppa lahkuda*).

BERTA (*ülal trepiotsal*): Isand Brandt!

BRANDT (*peaaegu ehmatades*): Mina!

BERTA: Jalutama!

BRANDT: Kuidas, palun?

BERTA: Jalutama, ja otsekohe! Kadriorgu, või ükskõik kuhu!

BRANDT (*ikka arusaamatuses*): Nüüd kohe?

BERTA: Otsekohe! Siin lõhnab sõnniku järele! Ma vajan värsket õhku! (*Trambib.*) Ot-se-ko-he!

BRANDT (*viskab prahvatades sülemi põrandale ja jookseb trepist üles*).

BERTA: Aga Brandt! Selles riietuses! (*Osutab Brandti tööriideid.*)

BRANDT: Vabandage! (*Sama kiiruga trepist alla, töötuppa.*)

BERTA: Ma lämbun sellest talupoja-haisust siin majas! (*Ära üles.*)

HUBER: Ega ometi lõpparve?

MATIIAS: Lõpparve.

HUBER: Tragi poiss.

PARUNID ADALBERT ja GOTTHARD von RIESEN-
THAL (*kasukais välisuksest*).

ADALBERT: On see Wittelbachi mööbliäri?

HUBER: Jah. Millega võin teenida?

ADALBERT: Soovime meistri enesega.

HUBER: Keda tohin teatada?

ADALBERT: Parunihärrad von Riesenthalid.

HUBER: Mul on au! (*Ruttab üles.*)

MATIIAS (*unustab end tulnukaid silmitsema*).

GOTTHARD: Mida sa seisad seal, noormees?

MATIIAS (*tahab väljuda*).

GOTTHARD: Kuhu sina marsid, mis?

MATIIAS: Härrad soovivad?

GOTTHARD: Kas kuuled, papa? Härrad seisavad kesk
tuba ja see kreatuur seal küsib, mida härrad soovivad.

MATIIAS: Vabandage! Palun istet võtta. (*Vüütab tooli-
dele, tahab väljuda.*)

GOTTHARD: Seisa paigal! Härra veel kõneleb sinuga.
Niisugune kuulmatu vastuvõtt selles äris!

ADALBERT: Meie kõneleme sellest sinu meistrile.

WITTELBACH (*ülal trepil*): Mul on au!

MATHIAS (*lahkub töötuppa*).

WITTELBACH: Huber, hõigake isand Brandt! (*Ruttab alla. Sügavate libedate kummardustega.*) Mul on suur au! Meister Wittelbach. Teie teenistuses.

HUBER (*töötoa uksele*): Isand Brandt! Silmapilk meistri juurde!

ADALBERT: Meie soovime teie ärist head mööblit.

WITTELBACH: Osta või tellida, härrad parunid?

ADALBERT: Ükskõik. Peaasi, et mööbel oleks hea.

BRANDT (*pooleldi riides, töökoja uksele*).

WITTELBACH: Aga Brandt!

BRANDT: Vabandage! (*Kaob tulnud teed.*)

WITTELBACH: Palun teid meie laoruumi, härrad parunid. (*Juhatab parunid laoruumi, ukse enda järel sulgedes.*)

MATHIAS (*töötoast, tahab minna lattu*).

HUBER: Kuhu sina?

MATIIAS: Meistrile teatama, et Brandt tuleb kohe. Ta on kaotanud oma kaelasideme.

HUBER: Näib, et ühes peaga. (*Naerab vaikselt omaette.*)
Mul on saatanlikult hea meel.

MATIIAS: Mille üle?

HUBER: Karistuse üle, mis teda ootab selles abielus.

MATIIAS: Sa arvad, et nad abielluvad?

HUBER: Kindlasti. See mees sööb enese nagu tõuk puust läbi. Pikkamööda, aga järjekindlalt.

LEENA (*ülalt*).

HUBER: Kas juba minek?

LEENA: Minek.

MATIIAS: Pole ju saanud veel kõneldagi.

HUBER: Ma teatan ise meistrile.

MATIIAS: Leena! Oodake!

HUBER (*võtab laualt Matiiasse joonised*).

MATIIAS: Kuhu sa mu joonised viid?

HUBER: Võtan kaasa.

MATIIAS: Milleks need?

HUBER: Igaks juhuks. Lase olla. Kui tuleb paras silmapilk, pistan nad parunitele nina alla.

LEENA (*tahab lahkuda*).

MATIIAS: Neiu Leena! Oodake siis ometi...

HUBER (*lahkub joonistega lattu*).

MATIIAS: Leena... Näib, et olete mulle pahane?

LEENA: Ei sugugi.

MATIIAS: Siis olete lihtsalt unustanud minu?

LEENA: Häid sõpru ei unustata.

MATIIAS: Sõpru? Oleme meie siis ainult sõbrad?

LEENA: Mida siis veel?

MATIIAS: Teil on õigus. Meie pole kunagi teineteisele rohkem olnud. Aga kui ma siiski tahaksin teilt rohkem?

LEENA: Mul pole anda teile rohkemat kui mu sõprus.

MATIIAS: Kahju. Mina tahaksin teie — armastust.

LEENA (*peaaegu ehmatades*): Mati! Isand Lutz?

MATIIAS: Tänaest päevast olen ma jälle vaba. Ja ma

kasutan esimest võimalust, et seda teile öelda. Leena...
saage minu naiseks!

LEENA: Vaikige, palun!

MATIIAS: Ma armastan teid.

LEENA: Ei, ei! Teie ei tohi minuga nõnda kõnelda...
Minuga ei tohi teie...

MATIIAS: Teie keeldute?

LEENA: Ma ei tohi teha teid õnnetuks, Mati.

MATIIAS: Õnnetuks?

LEENA: Meie abielu saaks õnnetuseks meile mõlemale.

MATIIAS: Õnnetuseks?

LEENA: Suureks õnnetuseks. Uskuge, Mati! Minu süda,
mis mind kunagi pole petnud, ütleb mulle seda.

WITTELBACH (*laoruumist*): Isand Lutz! Palun siia
tulla!

MATIIAS: Kohe, meister! Teie ei lähe ometi veel ära,
neiu Leena? Teie ei tohi minna! Teie peate mulle vähe-
malt vastama, miks arvate, et meie abielu saaks meile
õnnetuseks...

WITTELBACH (*kannatamatult*): Isand Lutz!

MATHIAS: Ma ...

LEENA: Minge juba!

MATHIAS (*laoruumi*).

LEENA (*hetk seesmist võitlemist, siis otsustab lahkuda*).

GOTTHARD (*samal hetkel laost, kõneleb tagasi*): Toon vaid oma käsitasku. (*Märkab Leenat.*) Leenchen? Sina siin?

LEENA (*taandub*).

GOTTHARD: Mis sinuga on?

LEENA: Teie küsite veel?

GOTTHARD: Ah sa ikka veel selle eilse õhtu pärast? Lollus! Ah jaa. Muidugi. Sinu elamisluba. (*Võtab taskust paberi.*) Siin see nüüd on. Mina olen aumees.

LEENA (*taandub sõnatult*).

GOTTHARD: Ei taha enam? (*Naerab.*) Nagu arvad. Endastmõistetavalt jääb kõik meie vahele. Ma vaikin kõigest, ole mureta. Aga sama nõuan ka sinult, tüdruk. Mina olen igatahes oma kohustuse sinu vastu täitnud. (*Läheneb.*) Nüüdsest peale hakkab ma sagedamini linnas käima ja peatun alati sinu härraste juures. Ja sind, Leenchen ... (*Haarab Leenat lõuast.*)

LEENA (*annab Gotthardile laksuva kõrvakiilu*).

GOTTHARD: Sina mats! Sina ärakaranud ori! Sina julged oma pärishärrat lüüa!

LEENA: Ärge lähenege mulle!

GOTTHARD: Ma lasen vangitapiga su valda tagasi viia ja sulle mõisatallis...

LEENA: Teil pole selleks õigust.

GOTTHARD (*irvitab*): Õigust? Siin on sinu linnas elamise luba. Teist korda ma sulle seda enam ei paku. (*Rebib paberi puruks.*)

LEENA: Ma kaeban teie peale kubernerihärrale enesele. Kaeban temale kõik. Ja kubernerihärra annab mulle selle loa.

GOTTHARD: Lori! Niisugust seadust ei ole veel tehtud ega tehta ka, et kuberner võib mõisnikult tema talupoja võtta. See oleks ju niisama hea, kui kuberner võtaks minult minu tõlla või mõne hobuse. (*Naerab.*) Ainus, kes sind mõisast võib vabaks kirjutada, olen mina, sinu pärishärra, parun Gotthard von Riesenthal.

BRANDT (*pühapäeva-rõivais töötoast*): Vabandage...

GOTTHARD (*kahmab laualt käsitasku, tormab lattu*).

BRANDT (*tema järel*).

LEENA (*jääb hetkeks üksinda, kogub end*).

TIINA (*välisuksest väikese pakikesega*): Noh, Leenake, sa ei läinudki üles?

LEENA: Olin seal; ootasin sind, nüüd tahtsin minema hakata.

TIINA: Ja kuhu siis, laps?

LEENA: Ükskõik... Siin pole mul ka midagi teha. Berta-mamsel tuli kööki ja oli nii õel mu vastu... Pole mul enam kuski kohta...

TIINA: Ära siis... Tead, Leenakene, ma mõtlesin tee peal seda sinu asja. Ega see olegi nii hull, kui sulle algul paistab. Meie kõneleme sellest isand Lutzile, võib-olla oskab ta meid seegikord aidata.

LEENA: Jumala pärast! Matile mitte! Temale mitte!

TIINA: Kellele siis?

LEENA: Ei kellelegi, tädikene!

TIINA: Isand Lutzile ikka võib. Tema on...

LEENA: Ma palun sind, tädi! Ma ei elaks üle seda häbi...

TIINA: Kuula mind!

LEENA: Tädikene... Mati — isand Lutz — ta armastab mind...

TIINA: Ma tean, laps. Tean seda juba ammugi.

LEENA: Aga alles täna ütles ta mulle seda. Alles nüüd-sama siin tegi ta mulle abielu-ettepaneku.

TIINA: Ja sina?

LEENA: Tädi! Ma ei või ometi...

TIINA: Ära ole rumal! Isand Lutz on mõistlik mees.

LEENA: Ei, ei!... Niisugusena ei või ma mitte... Niisugusena ei taha ta mind... Ah, miks pidi ta mulle üt-
lema seda alles täna ja mitte varem?... Nüüd on kõik hilja...

TIINA: Midagi pole hilja, lapsukene! Sa kõnele temale kõik. Tunnista üles. Ja kui ta sulle siis ei andesta ja su põlgab, pole ta see, kelleks olen teda pidanud.

LEENA: Ma ei suuda seda tunnistada...

TIINA: Suudad! Sa mõtle sellele, Leenakene, et ka leskesid kositakse. Leskesid, kellel on järel kari lapsi. Aga sinuga, kallid, võib kõik minna veel hästi. Ja läheb ka.

EMAND WITTELBACH (ülal): Tiina! Kuhu te ometi jääte! Tiina!

TIINA: Tulen, armuline proua! (Leenale.) Ma pean rut-tama, muidu karjub see seal ülal enese lõhki. Tule aga

üles ja mine minu tuppa. Sealt ei tohi sind keegi välja ajada. (*Jookseb trepist üles.*) Tule, tule!

LEENA (*kahtleb pisut, võtab käsitasku, et üles minna. Samal ajal avaneb laoruumi uks. Leena tõmbub suure kapi varju.*)

ADALBERT (*laoruumist, käes Matiiase joonised*): Ma olen lihtsalt vaimustuses, meister. Mööbel on minu eriharrastus. Olen sel alal esinenud isegi eksperdina. Muidugi Saksamaal. Olen palju näinud mööbleid. Häid ja ilusaid mööbleid. Ma tunnen seda ala. Aga midagi nii kaunist nagu need siin näen ma elus esmakordselt. Ma ei liialda. Pean teie leidlikkust veel kord õnnitlema, meister. (*Wittelbach kummardab meelitatult.*)

GOTTHARD: Aga magamistoa teete kõigepealt. Seda ärge unustage!

ADALBERT: Ja-jaa. Minu poja pulmi ei lükata mitte edasi. Head päeva!

WITTELBACH: Head päeva, härrad parunid! Suur, suur tänu, härrad parunid! Mul on see au! (*Kummardab sügavalt.*)

GOTTHARD (*minnes*): Ja ärge mitte unustage termiini! (*Väljub ühes Adalbertiga.*)

EMAND WITTELBACH (*on ülal ilmunud trepile*): Papi! Kohv on laual. (*Magusalt.*) Isand Brandt, tohin ma ka teid üles paluda?

BRANDT (*kummardab sügavalt*): Mul on see au!

WITTELBACH (*särades*): Nii, mu kallis sõber Lutz!
(*Patsutab Matiiasele õlale.*) Olge nüüd kärmas ja ärge
mitte unustage termiini! Tulge, isand Brandt!

BRANDT (*endiselt*): Mul on see au!

WITTELBACH (*võtab Brandtil käe alt, lahkuvad üles*).

HUBER: Tule, Mati! (*Väljub.*)

MATIIAS (*vaatab Wittelbachile ja Brandtile segaste
tunnetega järele*).

LEENA (*väljub peiduurkast, et lahkuda*).

MATIIAS: Leena! Kui kena teist, et te mind ootasite!

LEENA: Ma ei oodanud teid.

MATIIAS: Ükskõik. Aga nüüd ütlete mulle, miks teie
ei taha minu naiseks saada!

LEENA: Palun teid, isand Lutz, ärgem kõnelgem sellest
enam kunagi! Mitte kunagi... Ma palun teid!

MATIIAS (*kangekaelselt*): Ma ei jäta enne, kui olen saa-
nud teada tõe.

LEENA: Tõe?

MATIIAS: Tõe!

LEENA (*pausi järel*): Saage siis ometi kord aru, isand Lutz... Ma ei armasta teid...

MATIIAS (*laskub istmele, väga aeglaselt; tema nägu on korruga hall, väike, näojooned teravad, pilk elutult tühjuses*).

LEENA: Mati, Matikene... Isand Lutz! Kas ma tegin teile väga haiget?... Näen, et rohkem, kui arvasin. Ma ei tahtnud seda. Andke mulle andeks... (*Silitab Matiase juukseid.*) Teie saate sellest üle. Kindlasti. Unustate minu... Unustate... (*Kaks selget pisarat nagu pärlid veerevad vägisi ja vargsi üle põskede.*) Saate õnnelikuks... Teie saate kindlasti kord õnnelikuks... väga, väga õnnelikuks... Teie kuulete mind ometi? Mati!... Isand Lutz!...

MATIIAS (*peidab näo kättesse*): Tõde...

LEENA (*purskega*): Ei! Mati!... See ei ole tõde! Ei ole!... Armastan teid. See on tõde. Kauem ei suuda ma valetada. Issand näeb seda ja annab mulle andeks... (*Põimib käed ümber Matiase.*)

MATIIAS (*pika pausi järel, sügavas liigutuses*): Leena... Leenakene... nõnda on õige... nõnda on hea.

LEENA (*end taas leides, eemaldub*): Ei, ei! Ma pean sulle pihtima.

MATIIAS: Pihtima? Mida?

LEENA: Teie peate teadma minust kõike, enne kui küsite mind endale naiseks.

MATIIAS: Kas ma siis ei tea?

LEENA: Ei, teie ei tea. Mati... mul oli keegi enne teid...

MATIIAS: Nii? ... Armastad sa teda?

LEENA: Vihkan. Algusest peale. Nii vihkan, et ise imetlen oma vihkamise jõudu.

MATIIAS: Kes see oli?

LEENA: Parun Riesenthal...

MATIIAS: Parun Riesenthal... Ikka jälle seisab minu teel keegi parun Riesenthal... See on kole! (*Pöördub ära.*)

LEENA (*astub vaikselt ukse poole*).

MATIIAS: Leena! Sa tõesti ei armastanud teda?

LEENA: Ütlesin, et vihkan. Aga kas pole see nüüd sulle ükskõik?

MATIIAS: Ei! Sina, Leena, oled minu naine! Ma tahan sind. Ainult sind!

LEENA: Niisugusena, nagu ma olen?

MATIIAS: Niisugusena, nagu sa oled.

LEENA: Mati! (*Langeb raskest koormast lunastatuna Matiiase käte vahele.*)

MATIAS (*õnnelikuna*): Ja nüüdsest peale ärgem kõnelgem enam kunagi mitte ühestki Riesenthalist! See nimi toob mulle alati ainult õnnetusi.

LEENA: Nagu soovid, Mati...

MATIAS: Sina, Leena, hoiad kindlalt meie õnne... meie kahe õnne! Tunnen ju sind. Tean, et sa hoiad seda teadmiseга, et meie õnn on minu elu... Kui kunagi peaksid purustama meie õnne, siis on purustatud ka minu elu. Sest ma armastan sind kogu oma elujõuga, Leena... Ma armastan nii väga oma elu!

LEENA: Matikene! Veel ainult niipalju luba mul öelda, et see kõik oli ainult toores ja jõhker vägivald, millele...

MATIAS: Tean, tean! Ma pole seda ometi unustanud. Mäletan, kuidas sa jooksid jala üle kuuekümne versta tema eest. Võitlesid! Põgenesid! Aga ei alistunud. Vaata, niisugune oled sina! Sa jäid siiski ausaks ja puhtaks.

LEENA (*taipab alles nüüd eksitust*): Mati...

MATIAS: Ei, ei! Meie armastus pole nõnda nagu teistel. Meie armastus... see on — igavene kevad!...

Eesriie.

KOLMAS VAATUS

Harjuvärava mägi, nagu esimeses vaatuses. Põõsastes ja puudes sügisene värviküllus. Linna tornid ja katuseviilud vaikse mere kohal lõikavad teravalt ja selgelt jahe-dasse sügistaevasse. Eesriide avanedes lava tühi. Niguliste kell lööb aegamisi ja vaikselt. Kedagi maetakse.

Üksik kolletanud leheke langeb puult.

Vaikne pühapäev septembris 1859.

MATIIS ja HUBER (*jalutades paremalt*).

HUBER: Kolletab. Kõikjal sügis. Ruttu läks see suvi. Eriti minul seal välismaal. Reisimine, askeldused. Mõnikord ka töö. Elasin nagu ehtne vandersell, tundmata mingit muret. Täna hommikul, jõudnud Tallinna tagasi, küsisin loomulikult kohe sinu ja su naise järele. Ja mis mulle öeldakse! Isand Lutz ei töötagi enam Wittelbachide juures, vaid hoopis kuski mujal. Ja tema noor naine läks teadmatult kaduma. Kas need on kellegi uudised, Mati! Eriti sinu naise lugu on imelik.

MATIIS: Rohkem kui imelik. Inimene läheb tänapäeval lihtsalt kaduma.

HUBER: Mäletan teie laulatust. Kirik säras küünaldest.

See oli seal, Nigulistes. See oli alles jõulu ajal. Ja nüüd...

MATIIAS: Palju on nüüd kell?

HUBER (*vaatamata*): Vaevalt viis minutit rohkem kui sinu viimasel küsimisel. (*Istub pingile.*) Istu, ära närvitse! Ega see aita.

MATIIAS: Tean. Aga ma ei saa teisiti.

HUBER: Miks tulid sa ära Wittelbachide juurest?

MATIIAS: Brandt ja Berta tegid mu elu põrguks, pärast nende abiellumist.

HUBER: Ja meister?

MATIIAS: Ainuke, kel oli tõsiselt kahju minu lahku-
misest.

HUBER: Seda võib arvata. Kui ma kõiki neid uudiseid kuulsin, ei kärsinud ma silmatäitki magada, vaid jooksin kohe sinu poole.

MATIIAS: Ja mina vedasin su siia, endaga kaasa.

HUBER: Tulin põnevusega. Olen huvitatud, kuidas see asi mul siin kõik selgub.

MATIIAS: Kui üldse midagi selgub.

HUBER: Aga kirjas, nagu ütlesid, pidi ju olema, et täna selgub kõik.

MATIIAS: Selles kirjas oli ainult paar pliiatsirida. Tulgu ma 18. septembril, see on täna, kella neljaks Harju-värava mäele. Seal saan teateid oma saladuslikult kadumaläinud abikaasa kohta.

HUBER: Küllap siis saad ka. Aga kelle poolt see kiri oli saadetud?

MATIIAS: Vaata, seda ei tea. All seisis ainult: „Keegi, kes teile head soovib“.

HUBER: Niisiis, see heategija soovib jääda tundmatuks. Imelik. Pole viga! Kell ongi varsti neli. Veel pisut, ja kõik on jällegi hea.

MATIIAS: Eks näe ... (Paus. Niguliste kell lööb.) Kedagi maetakse ...

HUBER (*kuulatab; varisev leheke langeb nende jalgade ette; kell lööb*): See on Nigulistes.

MATIIAS (*tõuseb, vaatab ringi*).

HUBER: Ja Leenaga oli teie vahekord hea, kuni lõpuni?

MATIIAS: Kuni viimase nägemiseni.

HUBER: Võib-olla siiski varjutas teie õnne miski, mida sa ei osanud ehk märgatagi?

MATIIAS: Ei, Konrad. Meie õnn oli suur, selge ja varjudeta.

HUBER: Vabanda mind! Küsisin vaid sellepärast, et mäletan, sul on naiste suhtes ikka olnud pisut liialdatult idealistlikke arvamusi. Sinu tugevamaks küljeks pole kunagi olnud naiste tundmine.

MATIIAS: Oma naist ma tundsin.

HUBER: Loodan seda. (*Paus.*)

MATIIAS (*osutab eemale*): Vaata, Konrad, seal nagu ootaks keegi. Võib-olla on see saladuslik sõnumitooja?

HUBER: Tunned seda inimest?

MATIIAS: Ei. Aga kirja järgi võib ta mulle olla ka tundmatu. Ja seal taga koguni istub keegi. Lähme ja vaatame neid lähemalt! (*Lahkuvad paremale.*)

NOORMEES (*pausi järel vasakult; vaatab otsisklevalt ringi, ootab*).

ADALBERT ja GOTTHARD von RIESENTHAL (*vasakult*).

NOORMEES (*lahkub paremale*).

ADALBERT: Ka siin ei ole teda. See häbematu naine laseb meid oodata ka veel.

GOTTHARD: Usu mind, papa, see peab siiski olema seal, paremat kätt, Toompea jala vastas.

ADALBERT: Kuidas siis Toompea jala vastas, kui ta oma kirjas ütleb selge sõnaga, et ootab meid Kiek in de Köki vastas. Ja pealegi, me just tuleme praegu sealt.

GOTTHARD: Aga võib-olla läks ta juba ära?

ADALBERT: Väljapressija ei lähe ära. Väljapressija ei lähe ka ajades ära. Jah, Gotthard, mu poeg! Vaata, mida teeb vabaksandmine ühest ausast talupojast. Kes oleks võinud seda uskuda, et see vaikne ja tagasihoidlik Leena, nagu me teda tundsimme meie mõisas, võib hakkama saada nii jultunud väljapressimisega! Ma ei usuks seda iialgi, Gotthard, kui minu käes ei oleks tema kiri.

GOTTHARD: Mõtled sa temale tõesti maksta, papa?

ADALBERT: Meil ei jää ju muud enam üle.

GOTTHARD: Aga kui ma salgan? Kui ma ei võta last omaks? Kui ma ütlen, et ma pole Leenat näinudki pärast seda, kui ta teenis meie mõisas.

ADALBERT: Vähe aitab. See jultunu ähvardab oma kirjas ju selgelt, et keeldumise korral ta pöördub sinu naise krahvlike vanemate poole ja teeb skandaali. Noh, Gotthard, sellest alles tuleks skandaal! Oi, oi, oi!... Ja kes maksaks siis need suured võlad, mis on meie mõisa peal? Ei, ei, Gotthard. Sellele naisele siin maksta tuleb meil kaugelt odavam. Oh sina, kollanokk, sina kollanokk! Oli meile seda kõike nüüd vaja!

GOTTHARD: Papa . . .

ADALBERT: Mina ei kõnele mitte asjast endast, mu poiss. Seda juhtub ikka. Aga asja ei tohi lasta lõhnama minna!

GOTTHARD: Vabanda . . .

ADALBERT: Sinu asi lõhnab, kallis Gotthard!

GOTTHARD: See asi . . .

ADALBERT: Haiseb! Päris vastikult haiseb!

NEIU (*läbib lava, nagu kedagi otsides ja oodates*).

GOTTHARD: Sinna (*osutab vasakule*) istus praegu keegi naine. Näed, seal kaugel.

ADALBERT: Kindlasti on see tema. Lähme ja „palume“ teda! Ah, Gotthard, mu poeg, see on vastikuim päev minu elus. Andku armas jumal mulle pikka meelt, et ma talle raha asemel oma rusikat näkku ei virutaks! (*Lahkuvad vasakule.*)

NEIU (*tagant vasakult*).

NOORMEES (*paremalt*): Ometi kord!

NEIU: Ootasid?

NOORMEES: Ootasin.

NEIU: Väga?

NOORMEES: Väga.

NEIU: Ei saanud varem.

NOORMEES: Istume! (*Istuvad pingile.*)

NEIU: Oled sa veel õnnelik, kallis?

NOORMEES: Väga, väga õnnelik. Olen õnnelikem inime maailmas. Ah! Armastada nõnda, nagu armastame meie, — see on maailmas ainukordne, see on ütle matult ilus ja — magus...

NEIU: Aga armastus võib olla ka valus. Mida suurem armastus, seda valusam. Lugesin sellest alles hiljuti ühest...

NOORMEES: Vale! Meie armastus mitte! Meie armastus pole nõnda nagu teistel... Meie armastus on suurem, puhtam... Meie armastus, see on — igavene kevad...

LEENA (*on tulnud vaikselt lavale. Tal on kätel sinisesse mähitud imik. Ta on haiglane ja nõrk. Endisest õitsvast Leenast on jäänud vaid kahvatu vari. See on palju kannatanud naine, kes praegu seisab ja tahtmatult kuu- leb noorte algavat, veel purunemata õnne.*)

NOORMEES (*märganud Leenat, katkestab oodi armastusele*): Tule, kallis! Jalutame!

NEIU: Kuhu?

NOORMEES: Ükskõik kuhu.

NEIU: Ükskõik kuhu. (*Lahkuvad liibunult.*)

LEENA (*vaatab neile järele.*)

MATIIAS ja HUBER (*lähenevad.*)

MATIIAS: Leena?! On see võimalik?

LEENA (*pöördub järsult; pikk paus.*)

HUBER (*jääb eemale.*)

MATIIAS: Leena! Kus olid sa kõik selle aja, kui ma sind otsisin... kogu maailmast? (*Õnnelikuna.*) Laps? On see võimalik?

LEENA (*vaikib.*)

MATIIAS: Leena... oled sa haige? (*Talutab Leena pingile.*) Sa ju otse värised, kallid. Õhk on vilu. Jah, näed, vahepeal, kui sind ei olnud, on saabunud sügis. Sina... teie... tulge! Meie kodu on endiselt soe ja mugav. Kõik on seal täpselt samuti nagu siis, kui sa sealt läksid. Tulge! Seal kõneled mulle kõik...

LEENA: Ei, Mati! Ma ei tule sinuga!

MATIIAS: Kuidas?

LEENA: Meie vahel on kõik otsas — purunenud...

MATIIAS: Leena... Ma ei saa aru... Ega sa ometi taha öelda, et see laps siin sinu kätel on sinu — ja mitte minu?

ÄMMAEMAND BRINK (*vaikselt, paremalt*): Emand Lutz, andestage!

LEENA (*tõuseb, läheneb lapsega*).

BRINK: On vahest parem, kui lubate ta minu kätele.

LEENA: Ah, kallid emand Brink...

BRINK: Lubage! (*Võtab lapse*) Tulge!

MATIIAS: Leena! Sina jääd siia!

BRINK: Isand Lutz...

MATIIAS: Jätke meid kahekesi!

BRINK: Aga...

LEENA: Minge, palun!

BRINK: Ma ootan teid all, lastepargis. Kui mind vajate, siis...

MATIIAS: Minge!

BRINK (*lahkub lapsega*).

MATIIS: Sina, Leena, aga vastad mulle nüüd, mida see kõik tähendab!

LEENA (*vaikib*).

HUBER (*läheneb*).

MATIIS: Ma küsin, naine, mida tähendab see kõik! Vastad mulle, või...

LEENA (*langetab süüdlasena pea*).

MATIIS: Lirva! (*Tahab Leenale kallale tormata*.)

HUBER (*astub vahele*): Mati! Sa ei tohi! (*Surub Matiase rahule, alles siis eemaldub*.)

LEENA (*langeb jõuetuna pingile*).

MATIIS (*vaikselt, nagu väsinult tema juurde; lihtsalt ja pingeta nagu unes*): Leena! Tõuse! (*Aitab tal tõusta*.) Lähme nüüd pealegi!...

LEENA: Jäta mind siia, kus ma olen! Meie kohtusime siin kogemata ja juhuslikult. Nüüd aga lahkume. Jäädavalt. Mine, Mati!... Nõnda peab see olema. Teisiti pole enam võimalik.

MATIIS: Kes on sinu lapse isa?

LEENA: Gotthard von Riesenthal.

MATIIS (kordab väsinult, kustuva kajana): Von Riesenthal ... von Riesenthal ...

HUBER (läheneb): Tohin küsida: tulete ehk praegu kaugele, proua Lutz? Võimalik koguni, et olete näljane?

LEENA: Täna, ei! Olen kogu aja elanud siinsamas, Tallinnas.

MATIIS (pöördub).

HUBER: Kus?

LEENA: Sauna uulits 17, ämmaproua Brinki juures. Ja niipea kui ma sain tema kutse ...

HUBER: Kelle kutse?

LEENA: Parun Riesenthali.

MATIIS: Mis kutse? Kuhu?

LEENA: Siin see on. Loe!

MATIIS (ei puuduta kirja): Loe sina, Konrad!

HUBER: Milleks mina?

MATIIS: Loe!

KONRAD (Leenale): Tohin? (Loeb.) „Kallis proua Lutz. Parun Gotthard von Riesenthali nimel on mul au Teile teatada, et härra parun palub teid ilmuda 18. sep-

tembrikuu päeval tuhande kaheksasaja viiekümne üheksandal aastal kell neli pärast lõunat Harjuvärava mäele. Parunihärra, olles saanud kuulda teie seisukorrast, soovib last teie käest kätte saada ja ...

MATIAS: Küllalt! Mulle aitab. Jäta meid Leenaga hetkeks kahekesi! Ei, ei! Ära karda! Ma ei tee enam rumalusi.

HUBER (*lahkub kõhklevalt*).

MATIAS (*raske pausi järel, otsekui leinava kurbusega*): Miks sa mulle seda tegid, naine? Millise süü pärast?

LEENA: Sinul pole mingit süüd. Sinu õnnetuses olen süüdi ainult mina, sest ma polnud küllalt tugev oma armastust lõpuni salgama ... polnud küllalt tugev keelduma sel päeval, mil mind küsisid endale naiseks.

MATIAS: Ja nii abiellusid sa minuga, ilma et oleksid lausunud sellest mulle ainustki sõna.

LEENA: Mati! Kas sa veel mäletad meie kihlumise päeva?

MATIAS: Mäletan.

LEENA: Siis peaksid ka mäletama, et ma tahtsin sulle kõnelda. Aga sa olid nagu hull. Sel päeval ja hiljem. Sa ise sulgesid minu suu. Minu süü oli, et ma lootsin headuse ja armastusega hüvitada oma saladuse, lootes, et kõik läheb veel hästi ja unub kord. Aga läks teisiti.

Siis ei saanud ma sulle enam kõnelda, sest ma ei sõandanud purustada sinu elu.

MATIIAS: Ja ometi oled sa selle purustanud.

LEENA: Jah... Aga siiani lootsin ma veel, et purustan ainult sinu õnne, saades säästa sinu elu. Sa ütlesid ju alati, et ühes sinu õnnega puruneb ka sinu elu. Tulin, et laps siin üle anda tema isale, kes on valmis teda omaks tunnistama. See laps siin pole minu, vaid — tema oma. Siis tahtsin ma kaduda jäädavalt, jääda sinu saladuslikult kadumaläinud naiseks... Tahtsin sinule jätta endast suure ning kauni illusiooni, millega sa oleksid elanud ilusates mälestustes meie möödunud õnnest — kuni oleksid unustanud minu. Ja siis ühel heal päeval oleksid sa leidnud kellegi, kellega sinu armastus oleks jällegi olnud ainult ilus, olnud jällegi — igavene kevad...

MATIIAS: Mäletad päeva, mil tutvusime, Leena? See oli vist samal pingil siin? Jah, ring on täis. Mis päev see oli, naine?

LEENA: Kui Anija mehed Tallinnas käisid.

MATIIAS: Õigus. Kas Anija mehed vandusid sakstele alla? Ei vandunud. Nad olid valmis surema, aga alla ei vandunud. Või jäid eluks ajaks vigaseks nagu minu isa... Aga sina, naine, sa vandusid alla, kui sind ähvardati. Sa andsid elu inimesele, kes on juba ettemääratult õnnetu. Sa oled süüdi mitte üksi minu ja sinu, vaid ka oma lapse eluaegses õnnetuses.

LEENA (*tahab midagi öelda*).

MATIAS: Vaiki, naine! Ma ei süüdista ainult sind. Ma süüdistan ka ennast. Olen süüdi kõigepealt selles, et uskusin ühe-kahe inimese puhtasse õnne keset teiste... keset üldist, rahva õnnetust. Mädase soo keskele tahtsin ma luua omaenese tillukese kuningriigi, lahus ja eraldatuna muust maailmast. Sinna ehitasin ma oma eluhoone. Mis pidigi sellest muud jääma kui rusud! Rusud, rusud... Ära nuta, Leena! Meie pole üksinda. Neid on palju. Neid on terve rahvas, kes nutab ja oigab teotuses ja alanduses. Minu silmad avas see verine pühapäev, kui Anija mehed Tallinnas käisid. Nende, Anija meeste ja minu isa veri punetab sellest päevast lakkamatult minu silmade ees. Ma näen seda verd nüüd kõikjal — üle maa. Ja kui sinagi nõnda tunned, Leena, kas ei ole siis meie isiklik häda nii naeruväärsest tillukene selle kõrval!

HUBER (*tuleb lavale*).

MATIAS: Konrad, ma olen aastaid lakkamatult otsinud seda teed, mis viiks meid välja sellest pimedusest, kus me oleme. Ja alles praegu leidsin ma selle.

HUBER: See on — võitluse tee.

MATIAS: See on siitpeale minu tee. Ja sina tuled minuga kaasa, Konrad! Ja sina, Leena!

LEENA (*tõstab küsivalt silmad*).

MATIAS: Jah, ka sina, Leena! Meil sinuga jääb siiski ühine tee. Meie isiklik õnn purunes. Purunes. Ei maksa

hakatagi korjama kilde. Aga meile jäi võitlus. Võitlus kõikide õnne eest. Ja kes teab — võitlus kõikide õnne eest... see ehk ongi meie kahe õnn. (*Lava taga Berta hele läbilõikav naer.*)

BERTA ja BRANDT (*vasakult; pöörduvad taha, vaatlevad linna siluetti*).

BERTA: Ah, kui kena on Tallinn siit! Kahju ainult, Oskar, et seda ilu nii harva näha saab...

MATIIAS: Lähme, Leena!

BERTA (*pöördub*): Ah! Need on ju härra ja proua Lutz. Isand Lutz! Vabandage, üks silmapilk!

HUBER (*Leenale*): Mingem! (*Lahkuvad.*)

BERTA: Tahtsin teile ainult õnne soovida, isand Lutz. Mõtelda, kui kena päev teil täna: leidsite naise ja poja ühe hoobiga. Küll teie võite nüüd õnnelik olla, isand Lutz!

MATIIAS: Tänan.

VON RIESENTHALID (*on tulnud vasakult, jäävad taha paremale ja kõnelevad seal vaikselt*).

BERTA: Olete vist haige olnud, isand Lutz?

MATIIAS: Jah.

BERTA: Seda on teie näost näha.

MATHIAS (*tahab järgneda Leenale ja Huberile, kuid, nähes paruneid oma teel, tõmbub vasakule*).

BERTA (*naerab lühidalt ja teravalt*): Vabandage, et ma tülitasin! (*Võtab Brandtil käe alt, lahkuvad taha vasakule*.)

ADALBERT: Aga meie ei saa ometi temale järele joosta ja seal, tunnistajate juuresolekul, hakata temaga niisuguse asja üle kauplema.

GOTTHARD: Peame siis ootama, kuni ta siia tagasi tuleb.

MATHIAS: Vabandage, härrad parunid!

RIESENTHALID (*pöörduvad tema poole*).

MATHIAS: Julgen arvata, et minulgi on pisut asja ennast teie jutu vahele segada.

ADALBERT: Kes teie olete?

GOTTHARD: Mida teie soovite?

MATHIAS: Olen selle naise seaduslik mees, keda teie praegu siin ootate. Arvan, mul on õigus kõnelda oma naise eest.

GOTTHARD: Mis teie ütlesite?

ADALBERT: Kes teie olete?

MATIIAS (*Adalbertile*): Olen Mait Luts. Kas see nimi ei ütle teile midagi, parun Riesenenthal?

GOTTHARD: See on ju sama tiserisell, kes meile mööbli tegi.

ADALBERT: Mida teie meilt veel soovite? Meie ju maksime teile kõik kinni.

MATIIAS: Kõike ei saa kinni maksta, härrad parunid. Teie eksite, kui arvate, et olete sellega kõik kinni maksnud, kui nüüd võtate enda kasvatada selle õnnetu lapseaimukese.

ADALBERT: Lubage, lubage, mees! Ma ei mõista, millest teie kõnelete.

MATIIAS: Meie mõistame teineteist, härra parun. Pole mõtet mängida pimesikku. Seiske paigal! Mina veel kõnelen teiega!

GOTTHARD: Kuulge, mees, teie olete purjus või vaimuhaige.

MATIIAS: Ei kumbagi. Ainult nõuan teilt aru teie tegevuse üle.

ADALBERT: Luba, Gotthard! (*Matiiasele*.) Kuidas teie ütlesite? Teie olete selle tüdruku... ma mõtlen, selle naise mees, kes sealt praegu läheb?

MATIIS: Jah.

ADALBERT: Siis on teil arvatavasti ka teada, et teie naine tegutseb alatu väljapressijana?

MATIIS: Väljapressijana? Ma ei saa aru...

ADALBERT: Siin on tema kiri. (*Annab kirja Matiiasele.*) Lugege!

MATIIS (*lugenud*): Ma ei saa aru...

ADALBERT: Meie ei soovi skandaali. Arvan, meie saame ka omavahel hakkama. Palju teie, see tähendab, teie naine vaikimise eest — nõuab?

MATIIS: Sahkerdaja!

ADALBERT: Ah?

GOTTHARD: Mis teie ütlesite?

MATIIS: Pojast ostsite teie end vabaks kolmekümne viie rubla eest. Palju pakute siis nüüd oma pojapoja eest? Teie, orjakauplejad, kes teie teotate oma ohvreid põlvest põlve!

GOTTHARD (*kriiskab raevunult*): Sina, lontrus! (*Tahab Matiiast näkku lüüa.*)

MATIIS (*jõuab ette; Gotthard kukub seljali*): Hoiatasin teid, parun Riesenthal. Kord varem olete teie juba selili lamanud minu jalgade ees. Nähtavasti pole teie sellest veel õppust võtnud.

GOTTHARD (*ajab end üles, võtab mantli põuest kahe-
raudse püstoli*): Seda sa veel kahetsed!

ADALBERT: Gotthard! Seda ei tohi!

(*Matiias haarab Gotthardi püstoliga käe. Võitlus. Pauk.
Adalbert langeb kokku. Võitlus lakkab.*)

GOTTHARD: Papa! Papa! ...

ADALBERT: Minuga on ... läbi ...

GOTTHARD: Appi! Appi! Mõrtsukatöö! Appi!

MATIIAS (*püstol käes, seisab nagu kivistunud*).

BERTA ja BRANDT (*jooksevad ligi*).

BRANDT: Mis siin juhtus?

GOTTHARD: Mõrtsukatöö. Minu isa — ta sureb ...
Aidake! Vahistage mõrtsukas! (*Osutab Matiias.*)

BRANDT: Mõrtsukas?

GOTTHARD: Ettevaatust, tal on püstol käes.

BERTA (*jälgib juhtunut kasvava hirmuga*).

ADALBERT: Eksid, mu poeg. See mees ei ole mõrtsu-
kas. Mõrtsukas põgenes ...

GOTTHARD: Papa?

ADALBERT: Gotthard — meie nimi... skandaal... pole vaja... (Nõrkeb.)

GOTTHARD: Ta sureb...

MATIIAS (saanud tagasi teovõime): Haavatu on vaja toimetada arsti juurde. Mõrtsukas, kui ta on mõrtsukas, ei kavatse põgeneda seaduse eest. (Võtab Adalberti kaenlast.) Aidake mind!

GOTTHARD: Meie tõld on siin, Kiek in de Köki juures. (Kannavad nõrkenud Adalberti välja.)

BERTA (püsib liikumatult).

(Pikk paus.)

HUBER (paremalt): Teie, proua Brandt? Kus on Mati?

BERTA (osutab taha, vasakule).

HUBER (tahab tõtata sinna, kuid, nähes Matiiast terveena, pöördub tagasi): Mis siin juhtus?

BERTA (kõlatult): Parun Adalbert von Riesenthali lasti püstolist.

HUBER: Mati?

BERTA: Keegi — võõras...

BERTA (toetub väsinult pingile).

HUBER (*võtab maast Adalbertile adresseeritud kirja. Loeb. Kui lõpetab, on ta nägu külm ja karm. Nagu koh-tunik*): Miks teie seda tegite?

BERTA (*peidab näo kättesse*).

MATIIAS (*tagant, vasakult*).

HUBER: Kuidas on haavatuga?

MATIIAS: Heitis hinge. Veel enne, kui tõllani jõudsime. Nad asetavad teda praegu tõlda. Brandt aitab laipa Toompeale viia.

BERTA: Ma ei tahtnud... seda ma ei tahtnud... Kole!
(*Jookseb välja.*)

MATIIAS: Mis on Bertaga?

HUBER: Kas sina siis ei taipa, kes kutsus sind, Leenat ja paruneid Riesenthale täna siia, kes kirjutas kõik need kirjad? (*Ulatab kirja Matiiasele.*)

MATIIAS: Berta?

HUBER (*noogutab*): Sealt tuleb sinu naine. Ma lähen temale vastu.

MATIIAS: Ütle temale, et tulen kohe! Tahan vaid hetke olla üksinda, Konrad. Sa ütle mu naisele, et kõik võib-olla muutub veel heaks... endiseks... Ta tuleb, mine!

HUBER (*lahkub*).

MATIIAS (*märkab kirja oma käes, rebib seda mõtlikult puruks, tükk-tükilt, nagu hävitades kõike, mis on halb olnud tema elus*).

GOTTHARD (*tuleb oma mantli ning püstoli järele; märkab Matiiast, kes on seljaga tema poole; äkilises viha-
hoos laseb Matiiasele laengu selga ja põgeneb kiiresti
tuldud teed*).

HUBER ja LEENA (*ruttavad lähemale*).

LEENA: Mati!

HUBER: See veel puudus! (*Toetab Matit.*) Kähku! Leena!
Siit alla temaga! Arst pole kaugel.

MATIIAS: Jätke, sõbrad... jätke! Ka minuga on —
hilja... Ütlen teile ainult: mina ei tapnud teda... vähe-
malt meelega mitte. Neid üksikult hävitada, sellel pole
mingit mõtet...

Leena... meie armastus... oli siiski — ilus...

LEENA: Meie armastus, see on — igavene kevad...

(*Matiias sureb. Leena laskub tema laiba kohale. Üksik
kolletanud puuleht libiseb läbi karge sügiseõhu ja langeb
nendele.*)

Eesriie.

Vastutav toimetaja A. Saukas.

Keeleline toimetaja E. Nurm.

Ladumisele antud 20. IX 1946. Trükkimisele antud 29. X 1946. Paber 56 : 79 cm 1/16.
Trükiary 3200. Trükitähti trükipoognas 25920. Trükipoognaid 7. Arvutuspoognaid 4,4.
MB-06027. Trükikoda „Kommunist“, Tallinn, Pikk tän. 2. Tellimise nr. 3611.

На эстонском языке.

Как крестьяне из Ания посетили Таллинн.

Драматизация.

N XIV
A-3
Lgs

Uus hind

Rbl. 75

Rbl. 1. 9-5

894.545